

ΛΑΪΚΟΝ ΣΤΙΧΟΥΡΓΗΜΑ ΤΟΥ ΘΡΗΝΟΥ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΤΑΥΡΩΣΙΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΥΠΟ
ΓΕΩΡΓ. ΑΜΑΡΓΙΑΝΑΚΗ

ΜΕΡΟΣ Α'.

Ασχοληθείς κατά τὰ ἔτη 1967 και 1968 εἰς ἀνατολικὴν Κρήτην, εἰδικώτερον εἰς κέντρα τοῦ νομοῦ Λασιθίου, εἰς περισυλλογὴν δι’ ὑχογραφήσεως καὶ ἔξετασιν δημιωδῶν ἀσμάτων μετὰ τῆς μουσικῆς αὐτῶν¹, κατέγραψα ἔτι τὸ κείμενον, ὑχογράφησα δὲ καὶ τὴν μελῳδίαν πολυστίχου λαϊκοῦ στιχουργήματος, τὸ δποῖον ἀναφέρεται εἰς τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ, ἀποτελεῖ δὲ θρῆνον (μοιρολόγιο) τῆς Θεοτόκου πρὸς αὐτόν, προσηλωμένον ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ.

Τοῦ στιχουργήματος τούτου, περὶ τοῦ δποίου γίνεται ἐνταῦθα λόγος κυρίως ἀπὸ τῆς ἀπόγεως τῆς μελῳδίας αὐτοῦ εἰς τὰ χωρία α) Ἀνατολή, Χριστός, Μῆθοι, Καλαμαύκα, Μεσελέροι, Κεντρί, Κάτω Χωρίον, Βασιλικὴ καὶ Ἀγιος Ἰωάννης τῆς ἐπαρχίας Ἱεραπέτρας· β) Ὁρεινόν, Σταυροχώριον καὶ Ἐξω Μονιλιανὰ τῆς ἐπαρχίας Σητείας· γ) Μίλατος, Βραχάσι καὶ Καλὸν Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μιραμπέλλου (βλ. κατωτ. εἰκ. 1), τὸ κείμενον ἔχει δημοσιευθῆ τὸ πρῶτον ἐκ χειρογράφου τοῦ ἔτους 1855 ἀπὸ τὸ χωρίον Καστέλλι Φουρνῆς τῆς ἐπαρχίας Μιραμπέλλου ὑπὸ τῆς Μαρίας Ἀμαριώτου εἰς τὸ περιοδικόν: Ἐπετηρίς Ἐπαιρείας Κρητικῶν Σπουδῶν, τόμ. Β' (1939) σ. 313 - 323 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Περισταμένη».

Αργότερον δὲ καθηγητὴς Μ. Ι. Μανούσακας εἰς ἐργασίαν του «Ἐλληνικὰ ποιήματα γιὰ τὴ Σταύρωση τοῦ Χριστοῦ»², ἔδειξεν διὰ τὸ στιχουργήμα τοῦτο ἐκ στίχων 146 ἀποτελεῖ διασκευὴν κατὰ τὸν 17ον αἰώνα ὑπὸ τοῦ λογίου ἐκ Κεφαλ-

¹ Βλ. Γεωργ. Ἀμαργιανάκη, Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτιην τῆς δημιώδους Κρητικῆς μουσικῆς, Ἡράκλειον 1967.

² Βλ. εἰς Melanges offerts à Octave et Melpo Merlier, τόμ. Β', Ἀθῆναι 1956 σ. 49 - 74.

ληνίας ιερομονάχου 'Ακακίου Διακοπούση'¹ παλαιοτέρου ποιήματος, τὸ δποῖον διεσώθη εἰς χειρόγραφα ἐκ τοῦ 16ου καὶ 17ου αἰ. εἰς τὰς μονὰς τῶν Ἰβήρων καὶ τῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἀγίου Ὄρους² καὶ εἰς τὸ ὑπὸ ἀρ. 50 (φ. 213α - 220β) ἐκ τοῦ 17ου αἰ. τῆς μονῆς Μεταμορφώσεως τῶν Μετεώρων³.

Τὸ κείμενον τοῦ ἐν Κρήτῃ λαϊκοῦ ποιήματος τούτου κατέγραψα ἐκ χειρογράφων, τὰ δποῖα ἀνεκάλυψα εἰς τὰ δῶς ἄνω χωρία, πλὴν τῆς παραλλαγῆς ἐκ τοῦ χωρίου Μῆθοι, τὴν δποίαν κατέγραψα ἐξ ἐντύπου φυλλαδίου, ἐκδοθέντος εἰς 'Ιεράπετραν τὸ 1909 ὑπὸ τοῦ Ἐμμανονῆλ Π. Κ. Παπαδάκη ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐπιτάφιος θρῆνος τῆς Θεοτόκου ἡ ἐγκώμια ἀδόμενα κατὰ τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν ἑσπέρας»⁴. Τὸ ὄφη δμως καὶ εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, δηλ. τοὺς Μύθους, δῶς καὶ εἰς τὰ λοιπά, ἐκτελεῖται, δῶς πρὸς τὸ κείμενον αὐτοῦ, ἐξ ἀναγνώσεως ἀπὸ χειρόγραφον καταγραφήν του. Οὕτως ἡ διάδοσις τοῦ ποιήματος εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην τῆς Κρήτης, πιθανῶς καὶ εἰς ἄλλας, ἐγίνετο διὰ χειρογράφου παραδόσεως, διύτι οὐδαμοῦ, δῶς ἐπληροφορήθην, ἃδεται τοῦτο ἀπὸ μνήμης.

Εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην, κινδύως μουσικολογικοῦ χαρακτῆρος, δὲν ἐπεκτεινόμεθα εἰς τὸ φιλολογικὸν μέρος διὰ τὸ δποῖον εἶναι ἀνάγκη νὰ προηγηθῇ εὑρυτέρᾳ ἀπὸ γεωγραφικῆς ἀπόψιεως συγκέντρωσις τῶν παραλλαγῶν αὐτοῦ.

'Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν ὑπὸ δύψιν ἡμῖν παραλλαγῶν⁵ προκύπτει ὅτι παραλ-

¹ Οὗτος εἶναι γνωστὸς καὶ ἐξ ἔτερου στιχουργήματος «'Ο Κρητικὸς πόλεμος» βλ. εἰς τὴν ἐκδοσιν ὑπὸ 'Αγαθαγέλου Σηρουσάκη, 'Ο Κρητικὸς πόλεμος (1645 - 1669) ἡ ἐκλογὴ τῶν Ἑλληνικῶν ποιημάτων 'Ανθίμου Διακούση, Μαρίνου Ζάνε, ἐν Τεργέστῃ 1908, σ. 65 - 120.

² M. I. Μαρούσαρα, ἔνθ' ἀν., σ. 64 κ. ἐξ.

³ Νικ. Β. Βέη, Τὰ χειρόγραφα τῶν Μετεώρων. Κατάλογος περιγραφικὸς τῶν χειρογράφων κωδίκων τῶν ἀποκειμένων εἰς τὰς Μονὰς τῶν Μετεώρων, τόμ. Α', 'Α θῆναι 1967, σ. 74, ἀρ. 7.

⁴ Τὸ φυλλάδιον τοῦτο ἐδώρησεν εἰς ἐμὲ δ ἥλικιας 83 ἐτῶν ἐκδότης, δοστὶς διαμένει σήμερον εἰς τὸ 'Ηράκλειον τῆς Κρήτης. Τὸ ποίημα ἐδημοσίευσεν, δῶς μ' ἐπληροφόρησεν δ ἴδιος, ἐκ χειρογράφου, τὸ ὄποιον ἀνήκεν εἰς τὸν πάππον του, ἵερέα Μιχαήλ Παπαδάκην, ἐφημερεύσαντα εἰς τὸ χωρίον Μάλλες μέχρι τοῦ ἔτους 1908, τὸν δποῖον καὶ θεωρεῖ δῶς ποιητὴν αὐτοῦ.

⁵ Βραχυγραφίαι τῶν παραλλαγῶν.

- (Α)* «'Η Περισταμένη», ἐκ Καστελλίου Φουρνῆς Μιραμπέλλου.
- (Β)* «Τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ εἰς θρῆνον καὶ κλαυθμὸν τῆς Κυρίας», ἐκ Βουλισμένης Μιραμπέλλου.
- (Γ) «'Η Περισταμένη», ἐξ Ἀνατολῆς 'Ιεραπέτρας.
- (Δ) «'Η Περισταμένη», ἐξ Ὁρεινοῦ Σητείας.

λήλως πρὸς τὴν ἐκ 246 στίχων δημοσιευμένην διασκευὴν τοῦ Ἀκαδίου Διακρούση (Α), διαδοθεῖσαν εἰς Κρήτην¹, ἐκυκλοφόρουν εἰς Ἀνατολικὴν Κρήτην καὶ δύο ἔτεραι παραλλαγαὶ, προελθοῦσαι ἐκ τῆς (Α), ἡτοὶ ἡ ἐκ Βουλισμένης (Β) καὶ ἡ ἐξ Ἀνατολῆς (Γ).

Τῆς ἐκ 224 στίχων παραλλαγῆς (Β), 100 στίχοι εἰναι κοινοὶ πρὸς τὴν (Α), τῆς δὲ (Γ) συγκειμένης ἐξ 190 στίχων, 20 στίχοι ἀπαντῶνται διμοίως εἰς τὴν (Α) καὶ 38 εἰς τὴν (Β). Αἱ ὑπόλοιποι παραλλαγαὶ (Δ - Σ) φαίνονται προελθοῦσαι ἐκ τῶν ἀνωτέρων (Α - Γ).

Ἐκτενεστέρα ἐξ ἀπόφεως ἀφιθμοῦ στίχων εἰναι ἡ ἐκ τοῦ χωρίου Χριστός (Ζ), ἀποτελουμένη ἐκ 448 στίχων. Οἱ νέοι ἐν αὐτῇ στίχοι διακρινόμενοι εὐκόλως ἐκ τῆς χαλαρᾶς συνδέσεώς των πρὸς τὸ ὑπόλοιπον κείμενον καὶ ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς ἰδιωματικῶν λέξεων καὶ φράσεων, δέον ὅπως θεωρηθοῦν ὡς μεταγενεστέρα προσθήκη ὑπὸ λαϊκοῦ τίνος στιχουργοῦ.

Στηριζόμενοι εἰς τοὺς κοινοὺς μεταξὺ τῶν παραλλαγῶν στίχους, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὅτι εὑρίσκονται ἐγγύτερον πρὸς τὴν (Α), ὡς πρότυπον, αἱ Ε, Ζ, Θ, Ι, Λ καὶ Σ· πρὸς τὴν (Β) αἱ Η, Μ καὶ Ο· πρὸς δὲ τὴν (Γ) αἱ Δ, Κ, Ν καὶ Ξ.

Περὶ τοῦ ποιητοῦ τῆς ἐκ Βουλισμένης (Β) παραλλαγῆς, παρὰ τὴν σχετικὴν ὑπὸ ἔμοι ἔρευναν, δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ εὑρῶ μαρτυρίαν τινά. Περὶ τοῦ ποιη-

-
- (Ε) «Ἐπιτάφιος θρῆνος τῆς Θεοτόκου», ἐκ Κάτω Χωρίου Ἱεραπέτρας.
- (Ζ) «Ο θρῆνος τῆς Θεοτόκου» ή «Τὰ μοιρολόγια τῆς Παναγίας», ἐκ τοῦ χωρίου Χριστὸς Ἱεραπέτρας. (Τὸ αὐτὸ ἄδεται καὶ εἰς τὸ χωρίου Μάλλες Ἱεραπέτρας).
- (Η) «Ο θρῆνος τῆς Θεοτόκου», ἐκ Καλαμαΐκας Ἱεραπέτρας.
- (Θ) «Ἐπιτάφιος θρῆνος τῆς Θεοτόκου» ἡ ἐγκώμια ἀδόμενα κατὰ τὴν Μεγάλην Παρασκευήν, ἐσπέρας, ἐκ Μύθων Ἱεραπέτρας.
- (Ι) «Ἡ Παρισταμένη», ἐξ Ἀγίου Ιωάννου Ἱεραπέτρας.
- (Κ)* «Ἡ Παρισταμένη», ἐκ Λαπίθου Σητείας.
- (Λ) «Ἐπιτάφιος θρῆνος», ἐκ Σταυροχωρίου Σητείας.
- (Μ) «Ἡ Παρισταμένη», ἐκ Καλοῦ Χωρίου Μιραμπέλλου.
- (Ν) «Τὰ μοιρολόγια τῆς Παναγίας», ἐκ Μεσελέρων Ἱεραπέτρας.
- (Ξ) «Ἡ Παρισταμένη», ἐκ τοῦ χωρίου Ἐξω Μουλιανὰ Σητείας.
- (Ο) «Ο θρῆνος τῆς Θεοτόκου», ἐκ Μιλάτου Μιραμπέλλου.
- (Π)** «Ἡ Παρισταμένη», ἐκ Κεντρί Ιεραπέτρας.
- (Ρ)** «Ἡ Παρισταμένη», ἐκ Βασιλικῆς Ἱεραπέτρας.
- (Σ) «Τὸ μοιρολόγιο τῆς Παναγίας», ἐκ Βραχασίου Μιραμπέλλου.

* Παραλλαγαὶ ἀνευ καταγραφῆς τῆς μελῳδίας.

** Παραλλαγαὶ μονυσικῆς ἀνευ καταγραφῆς τοῦ κειμένου.

¹ Βλ. M. I. Μανούσακα, ἐνθ* ἀν., σ. 64.

τοῦ ὄμως τῆς ἐξ Ἀνατολῆς (Γ) ἐπληροφορήθην ὅτι οὗτος ὑπῆρξεν ὁ δημοδιδάσκαλος τοῦ χωρίου Δημήτριος Παπαδάκης, ὅστις, συμφώνως πρὸς διασταυρωθείσας ὑπὸ ἐμοῦ πληροφορίας, ἐκ τῆς θυγατρός του Μαρίας Κοσμαδάκη, ἐτῶν 85, καὶ τῶν ὄμοχωρίων του, τῆς Μαρίας Ἀνδρ. Καλαμακιανάκη, ἐτῶν 90, καὶ τοῦ Ἐμμανουὴλ Σταματάκη, ἐτῶν 94, ἔζησε περίπου μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1822 καὶ 1893. Κατὰ πληροφορίαν τοῦ τελευταίου (Ἐμμ. Σταματάκη) ἀπεφοίτησεν ἐκ τοῦ Σχολαρχείου Νεαπόλεως, συνέθεσε δὲ καὶ ἄλλα στιχουργήματα, τὰ δποῖα πιθανῶς ἀπωλέσθησαν.

Εἰκ. 1. Οἱ συνοικισμοὶ τῆς ἀνατολ. Κρήτης εἰς τοὺς ὅποίους κατεγράφη ὁ θρῆνος τῆς Θεοτόκου.

Κατὰ τὸ κρατοῦν ἔθιμον, ἄδεται τὸ ἄσμα ἢ κατὰ τὴν πρωίαν τῆς Μεγ. Παρασκευῆς πρὸ τῆς ἀκολουθίας τῶν Ὁρῶν, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ στολισμοῦ τοῦ Ἐπιταφίου (Ἀνατολή, Καλὸν Χωρίον), ἢ μετ' αὐτὸν (Ἐξω Μουλιανά) ἢ τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας μετὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἐσπερινοῦ (Κεντρί, Σταυροχώριον, Μάλλες) ἢ κατὰ τὴν νύκτα μετὰ τὴν περιφορὰν τοῦ Ἐπιταφίου (Ορεινόν, Κάτω Χωρίον, Χριστός, Καλαμάκα, Μῦθοι, Βασιλική, Μίλατος), ἢ τέλος κατὰ τὴν νύκτα τῆς Μεγ. Πέμπτης μετὰ τὴν Σταύρωσιν (Μεσελέροι, Βραχάσιον).

‘Η μελωδικὴ ἐκτέλεσις τοῦ ποιήματος γίνεται μονοφωνικῶς ὑπὸ ὅμαδος γυναικῶν εἰς ἀριθμὸν δύο ἔως εἴκοσι, μὴ ἀποκλειομένης τῆς συμμετοχῆς καὶ τοῦ ἀνδρικοῦ φύλου, ὡς εἰς Ὁρεινόν, Κάτω Χωρίον, Μῦθοι καὶ Μεσελέροι. Οἱ ἄδοντες τοῦτο εἰς τὰ χωρία Ἀνατολή, Μάλλες, Μῦθοι καὶ Βραχάσιον χωρίζονται εἰς

δύο διάδας, κατ' ἀπομίμησιν προφρανῶς τῶν ἐν τῇ ἔκκλησίᾳ δύο χορῶν, αἱ δόποιαι λαμβάνουν θέσιν ἑκατέρῳθεν τοῦ ἐπιταφίου ἢ τοῦ Ἐσταυρωμένου, ὡς εἰς Βραχάσιον, ἐκτελοῦν δ' ἀντιφωνικῶς ἀνὰ ἐν δίστιχον. Εἰς τὸ χωρίον Βασιλικὴ ἑκαστον μέλος τῆς διάδος ψάλλει, κατὰ σειράν, ἀνὰ ἐν δίστιχον, ἐνῷ εἰς τὰ λοιπὰ ὡς ἄνω χωρία ἐκτελεῖται τοῦτο ἐν συνεχείᾳ ὑπὲν ἐνὸς μόνον χοροῦ, κατέχοντος θέσιν παρὰ τὸν Ἐπιτάφιον ἢ κάτωθεν τοῦ Ἐσταυρωμένου. Καθ' ὃν χορόν ψάλλεται ὁ ἐν λόγῳ λαϊκὸς θρῆνος, οἱ παρευρισκόμενοι εἰς τὸν ναὸν φέρουν εἰς χεῖρας ἀνημμένα κηρία (Μῆνοι, Βασιλική, Μάλλες). Εἰς τὸ χωρίον Μάλλες προσδένονται εἰς τὰ κηρία καὶ μανδραὶ ταινίαι.

'Ἐκ τῶν ὡς ἄνω θεωρουμένων ὑφ' ἡμῶν τριῶν βασικῶν παραλλαγῶν παρατίθεται τὸ κείμενον τῆς (B) καὶ (Γ), τῆς (A) ἥδη δημοσιευμένης, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω.

1) Παραλλαγὴ ἐκ Βουλισμένης (B)¹.

Tὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ εἰς θρῆνον καὶ πλαθμὸν τῆς Κνοῖας.

*Παρισταμένη τῷ σταυρῷ ἡ πάναγνος Μαρία
καὶ Θεοτόκος ἀληθῶς, παρθένος καὶ κνοῖα·
καὶ βλέπουσα κρεμάμενον ἐν ξύλῳ τὸν σωτῆρα*

¹ Τὸ κείμενον ἀντέγραψα εἰς Νεάπολιν Μιραμπέλλου ἐκ χειρογράφου, τὸ ὅποῖον κατέχει ὁ λογοτέχνης 'Εμμ. Πιτυκάκης. Τοῦτο ἐκληρονόμησεν ἐκ τοῦ πάππου του Στυλιανοῦ Πιτυκάκη, δοτις κατώκει εἰς τὸ μετόχιον 'Ανώγεια τοῦ χωρίου Βουλισμένης Μιραμπέλλου, ἐγεννήθη δὲ τῷ 1840 ἢ ὀλίγον ἐνωρίτερον. Εἶχε στοιχειώδη μόρφωσιν καὶ ἔξετέλει καθήκοντα ιεροφάλτου εἰς τὸν ἐκεῖ ναὸν τοῦ προφήτου Ἡλιού. Τίθεται τὸ ἐρώτημα, ἐὰν τὸ στιχούργημα τοῦτο είναι ιδική του σύνθεσις. Εἰς τὸ ζήμια ἀναγράφεται ἐν τέλει ἡ χρονολογία 3 'Ιουνίου ἀν' (= 1850). 'Εάν είναι ἀπολύτως ἀληθῆς ἡ μαρτυρία ὅτι οὗτος ἐγεννήθη τῷ 1840 ἢ ὀλίγον ἐνωρίτερον, θά ἐποεπε νὰ ἥτο ἡλικίας 10 ἔως 15 τὸ πολὺ ἐτῶν, ὅτε ἐγράφη τὸ ποίημα. 'Επομένως είναι δύσκολον νὰ δεχθῶμεν αὐτὸν ὡς ποιητήν δυνάμεθα δημως νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οὗτος ἀπλῶς ἀντέγραψε τὸ κείμενον ἐκ παλαιοτέρου ἵσως χειρογράφου.

Τὸ κείμενον χωρισμένον εἰς δίστιχα μὲ καλλιγραφημένον τὸ ἀρχικὸν γράμμα ἐκάστου διστίχου γέμει ἀνορθογραφιῶν ἐκ τῶν ὅποιων καθίσταται πολλαχοῦ δυσανάγνωστον καὶ ἀκατανόητον· ἀλό τοῦ 175^{ου} δημως στίχου καὶ ἔξης ἡ ὀρθογραφία καὶ ὁ γραφικὸς χαρακτήρας μεταβάλλονται ἐπὶ τὸ καλύτερον.

Κάτωθεν τοῦ κειμένου τοῦ θρήνου εἰς apparatus τίθενται αἱ ἐπενεγχθεῖσαι ὑφ' ἡμῶν διορθώσεις ἐκ παραβολῆς τῶν ὡς ἄνω παραλλαγῶν. Αἱ ὀρθογραφικαὶ διορθώσεις ἐγένοντο σιωπηρῶς.

- καὶ ποιητὴν τῆς κτίσεως καὶ νόσων ἰατῆρα·
- 5 κατανοοῦσα τὰς πληγὰς τῶν ἥλων καὶ τὴν τρῶσιν¹
 τῆς λόγχης καὶ τῶν φονευτῶν ἀγνωμοσύνην τόσην,
 ὡς μήτηρ λίαν εὔσπλαχνος μονογενοῦς τοιούτου²,
 φιλτάτου καὶ οἰκτίζομονος καὶ γένους τηλικούτου,
 μὴ δυναμένη τὸν φλογιμὸν καὶ πόνον τῆς καθδίας
- 10 κρατῆσαι³, ὡλοφύρετο πολλῆς ἐκ συμπαθείας,
 μετὰ βαρέων στεναγμῶν καὶ ὀδυρμῶν βοῶσα
 ποὺς τὸν Χριστὸν τὴν συμφορὰν αὐτῆς⁴ μοιρολογῶσα.
- “Ω! τέκνον μου, γλυκύτατον, πολλὰ ἥγαπημένον,
 πῶς ὑπομένεις στὸν σταυρόν, θάνατον ὑβρισμένον.
- 15 Πῶς ἄμορφος (κι) ἀνείδεος φαίνεσαι τοῖς ὁρῶσιν,
 ὅπού τὴν γῆν ἐστόλισες μὲν εὐμορφίαν τόσην.
 Τί πονηρὸν ἐποίησας, τέκνον, τοῖς Ἰουδαίοις,
 τοῖς ἀχαλίστοις καὶ τυφλοῖς κακίστοις Φαρισαίοις;
 Τοὺς ἀσθενεῖς λάτρευσας, ἥγειρας παραλύτους⁵,
- 20 Ἐβραίονς τε καὶ Ἑλληνας, ξένους καὶ προσηλύτους⁶.
 Ἐκαποντάρχον τὸν νίδον ἐρρύσω τοῦ θανάτου
 καὶ τὸν τῆς χήρας⁷ ἥγειρας ἐξ Ἀδου κατωτάτου.
- “Ω! Ἰουδαῖοι, ἄνομοι καὶ ἀρνηταὶ Κυρίου,
 ἀπάνθρωποι ἀγνώμονες ὑπὲρ παντὸς θηρίου.
- 25 “Ω! Ἰουδαῖοι, ἄνομοι εἰς τὰς εὐεργεσίας
 καὶ χάριτας τοῦ Ἰησοῦ, δποὺ τὰς τόσας χρείας.
 “Ω! διὰ [ποῖον] πταίσιμον τοῦ Πιλάτου ζητεῖτε
 τὸν Ἰησοῦν σταυρώσατε, τὸν Βαραβᾶν ἀφῆτε.
- “Ἄγριοι καὶ ἀχάριοιτοι εἰς τὰς εὐεργεσίας
- 30 καὶ χάριτας τοῦ Ἰησοῦ, δποὺ εἰς τόσας χρείας

¹ παραλλ.. (Α), στ. 5. χειρ.: βρόσιν.

² Ο στίχος διωρθώθη συμφώνως ποὺς τὴν παραλλ.. (Α), στ. 9. Χειρ.: Ο μήτε λίαν εὔσπλαχνε μονογενὲς τιστον.

³ παραλλ.. (Α), στ. 12. χειρ.: κρατήσασα.

⁴ παραλλ.. (Α), στ. 14. χειρ.: τὸν Ἰησοῦν αὐτόν.

⁵ παραλλ.. (Α), στ. 36. χειρ.: προσιλίτους.

⁶ παραλλ.. (Α), στ. 37. χειρ.: παραλίτους.

⁷ παραλλ.. (Α), στ. 38. χειρ.: καὶ τὸν ἐν χίρας.

σᾶς ἔσωσε κ' ἐλύτρωσε¹ κινδύνων καὶ θανάτων,
ώς κτίστης παντοδύναμος πάντων τῶν ποιημάτων.
"Οξος ἀντὶ τοῦ ὄδατος, χολὴν ἀντὶ τοῦ μάννα,
νίέ μου, σ' ἀνταπέδωκαν κι ἄλλα κακὰ σοῦ κάναν.
35 "Ω οὐρανοί, χαλάσετε, πλακώσετε τὴν μάννα,
ὅποὺ διὰ πρίκες² καὶ κλαθμοὺς τὴν ἔκαμε ἡ Ἀρνα·
κ' ἐσεῖς βουνά, χαλάσετε, δῷη πλακώσετέ με,
μαννάδες λυπηθῆτε με, δλες πονέσετέ με.
Τὸ τέκνον μου ἀσταύρωσαε οἱ ἄνομοι Ἐβραῖοι,
40 ἀδίκως διὰ τὸν φθόνον³ τους αὐτοὺς οἱ Ἰουδαῖοι.
"Ω ! γῆ καὶ πᾶς τοὺς εβαστᾶς δλη καὶ δὲν ἀνοίγεις,
νὰ καταπλῆς τοὺς ἀσεβεῖς καὶ νὰ τοὺς ἀφανίσῃς.
Ἐγώ μονν μάννα κ' είχα το πολλὰ ἡγαπημένον
κ' ἐχώρισάν το ἀπ' ἐμοῦ κ' ἔχον το σταυρωμένον.
45 Σταυρέ, καὶ πῶς σοῦ δόθηκε τόση μεγάλη χάρι,
ν' ἀποδεχθῆς τὸν δάσκαλον καὶ θάνατον νὰ πάρῃ.
"Ιδὲ μαχαίρι κοπτερόν, δπού λθε στὴν καρδιά μου,
νὰ χάσω τὸν ἀνέθρεψα, δπού χα συντροφιά μουν.
Γλυκύτατέ μου Ἰησοῦ, θωρᾶ σε σταυρωμένον,
50 δὲν δύνονται τὰ σπλάχνα μουν, νίέ μουν, νὰ ὑπομένονυ.
Καὶ ποιὸν νὰ κράξω τὸ λοιπὸν νὰ μὲ παρηγορήσῃ,
στὴν θλῖψιν τὴν ἀμέτρητον καὶ νὰ μοῦ βοηθήσῃ.
"Εσύ, ποὺ κρέμασες τὴν γῆν⁴ ἐπάνω τῶν ὄδατων,
κρέμεσαι τώρα στὸν σταυρὸν καὶ κρίνει σ' δ Πιλάτος,
55 δπού καμεις τοὺς οὐρανοὺς δμοίους ποιητάδες,
ἐξέτεινας τὰς χειρας σου μέσα στὸν δυὸ ληστάδες.
Μαννάδες, πού χετε παιδιά, ἐλάτε, κλαύσετέ με,
τὸ τέκνον μου ἀσταύρωσαε, παρηγορήσετέ με.
Πτωχοί, τὸν τροφοδότην σας καὶ τὸν κυβερνητή σας
60 τὰ δραγανὰ τῶν δρφανῶν τὸν παρηγορητή σας.
"Ω ! ἥλιε καὶ οὐρανέ, σελήνη καὶ ἀστέρες,

¹ παραλλ. (Α), στ. 49. χειρ. : ἔσοσας καὶ ἐλύτρωσας.

² πρίκες = πίκρες.

³ παραλλ. (Γ), στ. 80. χειρ. : φόνον.

⁴ χειρ. : ἐσὺ ποὺ κρέμεσε στὴ γῆν.

τὸ γῶς σας τώρα κρύψετε ἐποῦτες τὲς ἡμέρες.

Ἐκόπηκεν ἡ δύναμις τῆς μάννας, τῆς καημένης,
βοηθήσετέ μου ὅλοι σας τῆς πολυπικραμμένης.

65 *Μικροί, μεγάλοι, κλαύσατε τὸν ποιητὴν τοῦ κόσμου,*
ὅπον διὰ τὴν σωτηρίαν σας ἐγίνηκεν νίός μου.

Βλέπω, Υἱέ, τὴν ἄχραντον καὶ θείαν κορυφήν σου,
μὲ στέφανον ἀκάνθινον στερεόν τὴν ζωήν σου.

70 *Βλέπω, Υἱέ, τὰς χεῖρας σου, λέγω τὰς παναχράντους,*
καὶ τοὺς ἀγίους καὶ σεπτοὺς πόδας σου, ἀκηράτους,
μὲ σίδερον ὠμότατον εἶναι ποσηλωμένον,
τὸ αἷμα τρέχει ἐξ αὐτῶν ἀσπλάχνως τεταμένον.

Λυπήσου με, τὴν μοναχήν, τὴν πονεμένην, Υἱέ μου,
λόγον ἀπὸ τὰ χεῖλη σου τῆς ξένης μίλησέ μου.

75 *Λάλησον, τέκνον, λάλησον, [λάλησον], δὲ Υἱέ μου,*
τῆς τεθλιμμένης σου μητρός, λάλησον, Κόροιέ μου.
Ναί, τέκνον μου γλυκύτατον, πολλὰ ἡγαπημένον,
πῶς ὑπομένεις στὸν σταυρὸν θάνατον ὑβρισμένον.

Ἄροιξας δὲ δὲ ὁ Ἰησοῦς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ βλέψας
80 *κλαίοντας τὴν πανάχραντον, τὴν ἔαυτοῦ μητέρα,*
καὶ τὸν αὐτοῦ τὸν μαθητήν, δρῶντας τὴν Παρθένον,
«τὸν Ἰωάννην ἔπαρον, φίλον ἡγαπημένον.

Γύναι, αὐτὸν παράλαβε νίόν σου¹, ποὶν πεθάνη,
κι αὐτὴν διὰ μητέρα σου ἔπαρον Ἰωάννην.

85 *Ἐγδοίκησεν ἡ Πάναγνος τοῦ τέκνου τὴν μιλίαν*
κ' ἐτρέχασι τὰ δάκρυα μὲ πόνον τῆς καρδίας.
— *Ίδε κακὸ πολὺ πολλά, ποὺ γίνεται σ' ἐμένα,*
νὰ παραλάβω μαθητὴν νὰ στερηθῶ ἐσένα.

— *Παιδὶ τ' δρίζει δὲ ο Κόροις, μάννα παρηγορήσουν*

90 *καὶ ἔπαρόν με, Λέσποιτα, νὰ μ' ἔχῃς διὰ παιδί σου.*
Ο μαθητὴς πρὸς τὸν Χριστὸν τὰ μάτια ἀνεντρανίζει,

τὰ δάκρυα τρέχοντα θλιβερά, κλαίει καὶ λαχταρίζει.

Σκύπτει, τοὺς πόδας του φιλεῖ μὲ ὅλην τὸν τὴν καρδίαν
κι ἀπηλογήθη δὲ Χριστὸς ταύτην τὴν διμιλίαν :

95 *«Διψῶ καὶ δῶστε μου νερό δλίγον εἰς τὸ στόμα·*

¹ χειρός : δὲ νίσσονς.

- ἡ γλῶσσα μου ἔξεράθηκε, τὰ χείλη καὶ τὸ στόμα».·
 ·Ως ἥκουσεν ἡ Δέσποινα τῶν λόγων τοῦ Κυρίου,
 ἐβόησεν ὁδυνηρῶς μετὰ μεγάλου θρήνου.
 «·Ω θάλασσα καὶ ποταμοὶ καὶ βρύσες ἔηρανθῆτε·
 100 βουνά καὶ δρη καὶ λαγκοί, ὅλα συγχαλασθῆτε.
*Εἰς [τὸν] σταυρὸν ἐδίψησεν ὁ ποιητὴς ὑδάτων
 καὶ τὰς θαλάσσας ὁ κρατῶν καὶ ὅσα βούλει πράττων.*
 Χολὴν καὶ δῖος, ὡς νίε, σήμερον σὲ ποτίζουν
 καὶ τῆς μητρὸς τῆς ταπεινῆς τὰ σωθικὰ θερίζουν.
 105 *Καὶ ποῦ νὰ κλίνω κεφαλή, ποῦ νά ὑβρω μπλιὸ ἐλπίδα,
 ποῦ νά ὑβρω μπλιὸ παρηγορὰ εἰς τὸν καημὸν ὅπ' εἰδα·*
*Καὶ τότες^¹ ἔσνορε φωνὴν Χριστὸς πρὸς τὸν Πατέρα
 καὶ κλίνοντας τὴν κεφαλὴν παρέδωκε τὸν πνεῦμα·*
ἥ δὲ Παρθένος κλαίοντα καὶ κατακοπτομένη
 110 *τὴν κεφαλὴν ἀτυπᾶ στὴ γῆ καὶ τὸ κορμί της δέρνει.*
 α··Ω τέκνον μου γλυκύτατον, πολλὰ ἡγαπημένον,
 πῶς ὑπομένεις στὸν σταυρόν, θάνατον ὑβρισμένον.
Σκότος μὲ κατεπλάκωσε κ' ἐτύφλωσε τὸ φῶς μουν,
τὰ γόνατά [μουν] κόπηκαν κ' ἐχάθη ὁ λογισμός μουν.
 115 *·Ω Γαβριὴλ ἀρχάγγελε, ποὺ τὸ «εὐλογημένη»,*
καὶ ἡ χαρά, ποὺ μ' ἔκφαζες τότε χαριτωμένη,
καὶ δὲν μοῦ ἐφαρέρωνες σαφέστατα νὰ μάθω,
τὰς θλίψεις τὰς ὁδυνηράς^², ὅπού ὑμέλλα νὰ πάθω,
διὰ τὸν ἡγαπημένον μου^³, ὅπού τονε τὸ φῶς μουν
 120 *καὶ τώρα μὲ ἐκύκλωσαν λῦπες δλες τοῦ κόσμουν.*
·Ω Συμεὼν πανθαύμαστε, ἵδον^⁴ τὴν προφητείαν,
ἥν εἰρηκας εἰς τὴν ἐμὴν ἐλεύσεται καρδίαν
μία ρουμαία δυνατή, ἥτις^⁵ εἰς τὰς ἐντός μουν
ἄμετρον πόνον ἐνεργεῖ, τόσον ὅπον τὸ φῶς μουν
 125 *θαυμάνεται^⁶ καὶ τρέμουσι τὰ πονεμένα μέλη,*

^¹ χειρ. : τοῦτος.^² παραλλ. (Α), στ. 90. χειρ. : τές θλίψες τὶς ὁδινιδές.^³ χειρ. : διὰ τὸν ἡγαπημένον μουν ὑλόν.^⁴ παραλλ. (Α), στ. 95. χειρ. : ιδῶν.^⁵ παραλλ. (Α), στ. 97. χειρ. : ἥνε.^⁶ παραλλ. (Α), στ. 99. χειρ. : θαυμόρουνσι.

ώσπερ¹ κατακολπόμενα μὲξιφη καὶ μὲ βέλη.

Ναί, τέκνον μου, γλυκύτατον καὶ πολυπόθητόν μου,
ἀπὸ τὴν θλῖψιν τὴν πολλὴν σκοτίζεται τὸ φῶς μου.

Ποῦ τοι, Υἱέ, τὸ κάλλος σου, καὶ ποῦ νῆ ὠραιότης,

130 ή ὄφις ή εὐγενική καὶ θεία σου φαιδρότης;

Καὶ τὸ ἄλλα σου χαρίσματα, ἄλλὰ καὶ εὐμορφία,

ή γνῶσις σου ή θαυμαστὴ καὶ ἡ ἀπειρος σοφία;

Δὲν σὲ γνωρίζω, τέκνον μου, διατ’ εἶναι ματωμένα
τὰ μέλη σου τὰ τρυφερὰ καὶ καταξεσχισμένα.

135 Ναί, τέκνον μου, γλυκύτατον, καὶ σταυρωμένον σ’ ἔχοντα
αἱ ἄχρανταί σου αἱ πλευραὶ νερὸν καὶ αἷμα τρέχοντα.

Καὶ δὲν ἐσώνασιν, Υἱέ, τὰ τόσα ποὺ σοῦ κάμαν,
μὰ ὕστερον οἱ ἄνομοι μὲ λόγχη σ’ ἀποθάνατο.

Οὐκ εἰχον ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίναι πρὸς εὐθυμίαν

140 εἰς φίλον ή καὶ συγγενῆ ενδεῖν παρηγορίαν

ή γκαρδιακόνε² ἀδελφὸν εἰχον παρηγορία,

ή ἄλλον κανένα γείτονα, ή σπλαχνική Μαρία.

Συγκλαύσετέ³ με ἀπασαι, μαθήταια Κυρίου,
ἴτα συγκοινωνήσετε ζωῆς τῆς αἰωνίου.

145 Παρηγορήσατε μικρὸν τὴν πολυπικραμμένην
μητέρα⁴ τοῦ δεσπότου σας, τὴν νῦν ἀπορούμένην.

Ο Πέτρος ἀπαρνήθηκε, ὅμοιως καὶ οἱ ἄλλοι
ἀπόστολοι καὶ ἐφύγασι μὲ φόβον καὶ μὲ ζάλη
καὶ μοναχὴν μὲ ἀφίκασι τὴν ταπεινὴν Μαρίαν

150 εἰς θλῖψιν καὶ εἰς στεναγμοὺς καὶ ὁδυρμοὺς πορείας.

Τώρα [σέ] βλέπω φανερὰ εἰς τὸν σταυρὸν ἀπάνω
ὑπὲρ τοῦ ζῆν καλύτερα ἥθελα νέαν ἀποθάνω.

Μαρία ή Μαγδαληνή, ή πολυαγαπημένη,
σφιχταγκαλιάζει τὸν σταυρὸν καὶ συρομαδισμένη,

155 κλίνον, σταυρὲ πανάγιε, ξύλον εὐλογημένον,

¹ παραλλ. (Α), στ. 100. χειρ.: ὄντε.

² παραλλ. (Α), στ. 123. χειρ.: Η γὰρ διάκον.

³ παραλλ. (Α), στ. 129. χειρ.: Σης κλαυσετε.

⁴ παραλλ. (Α), στ. 132. χειρ.: μαρία.

⁵ χειρ.: καὶ τόρα βλέπω.

- ὅποιν βαστάζεις τὸν Χριστόν, σαρκὶ προσηλωμένον,
τὸ σῶμα τὸ γλυκύτατον νὰ τὸ καταφιλήσω,
τὸν ποιητήν μον καὶ Θεὸν νὰ ἀποχαιρετήσω.
- Παράσκυψε τὸν κλῶνο σου νὰ τόνε περιλάβω,
160 διὰ νὰ μοῦ πάρῃ τὴν ψυχὴν καὶ θάνατον νὰ λάβω.
Μεγάλη ἡ δόξα σου, σταυρέ, μεγάλη ἡ δύναμί σου,
ὅπού 'σουν πρῶτας ἐντροπὴ καὶ τώρα ἡ τιμὴ σου.
'Υψώθης εἰς τὸν οὐρανὸν κι ὅλοι σὲ προσκυνοῦσιν,
διὰ τὸν σὲ δοξάσαντα καὶ σὲ ὑμνολογοῦσιν.
- 165 Σταυρέ μον, ἀγιώτατε, λυπήσου τὸν καημό μον,
κλῖνον δλίγον εἰς ἐμὲ νὰ πιάσω τὸν νιόν μον,
ν' ἀγκαλιασθῶ τὸ τέκνον μον, τὸ πολναγαπημέρον,
καὶ νὰ φιλήσω τὸ κορμί, ὅπού 'ραι ματωμένον.
'Ἄλλοι σ' ἐμὲ τὴν ἄτυχον τὴν μάννα, τὴν καημένην,
170 καὶ τὴν ἀπαρηγόρητον καὶ τὴν πολλὰ θλιμμένην.
Δὲν δύνομαι νὰ σὲ θωρᾶ γυμνὸν καὶ φονεμένον,
ποὺ σ' ἔθρεψα 'ς τσ' ἀγκάλες μον, πολλὰ κανακεμένον.
Τίς σοῦ τὴν ἐπροξένησε, Σταυρέ, τὴν τόσην χάσιν,
ν' ἀπλώσῃ ὁ Κύριος εἰς σὲ καὶ θάνατον νὰ πάρῃ.
- 175 Παρὼν δὲ [καὶ] δ 'Ιωσῆφ ἀπὸ Ἀριμαθίας
φίλος δὲ ἵτο τοῦ Χριστοῦ πιστός, ἀλλὰ κρυφίως.
Τολμήσας δ' ἥλθε, λυπηρῶς λέγει πρὸς τὸν Πιλάτον,
μὲ βρυχηθμοὺς καὶ ὁδυρμοὺς δεόμενος, ζητᾷ τὸν.
«Δός μον λοιπόν, παρακαλῶ, τὸν Ἰησοῦν, τὸν ξένον,
180 ἐπίβονλος ὁ μαθητὴς τὸν ἔχει προδομένον.
Δός μον τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἵνα τὸ κατεβάσω
ἀπὸ τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ, νὰ πάω νὰ τὸ θάψω.
Οἵμοι, γλυκύτατε Χριστέ, καὶ πῶς νὰ σὲ κηδεύσω,
ποίας χερσὶ προσφαύσω σε, ποῖα ἄσματα μέλψω».
- 185 καὶ εὐλαβῶς καὶ θρηνωδῶν¹ δ 'Ιωσῆφ, βαστάζων
τὸ σῶμα τὸ πανάγιον, ἐβόήσε κραυγάζων:
«Μεγαλύνω τὰ πάθη σου, ὑμῶν καὶ τὴν ταφήν σου
καὶ ἀννυμῶ, δοξολογῶ, τὴν συγκατάβασίν σου».

¹ παραλλ. (M) στ. 137 (βλ. Κ.Ε.Ε.Λ. χειρ. ἀριθ. 3445, σ. 143). χειρ. : καὶ ὀφθαλμος καὶ θρηνοδος.

- ‘Η δὲ παρθένος Δέσποινα ἀρχίησε νὰ κλαίγῃ¹,
 190 πρὸς τὸν νῖόν της μὲ καημὸν τέτοια λόγια νὰ λέγῃ :
 «Θανατωμένον σὲ θωρᾶ, Υἱέ, καὶ πληγωμένον,
 δὲν δύναμαι νὰ σὲ θωρᾶ πῶσ σ’ ἔχουν καμωμένον.
 ”Ανοιξε τὰ ματάκια σου, ἵδε τὴν πονεμένην
 ἐμένα, ποὺ σ’ ἀνέθρεψα τὴν μάννα τὴν καημένην.
 195 ”Ελάτε δῆλοι, κλαύσατε τὸν ποιητὴν τοῦ κόσμου,
 ὅπον διὰ τὴν σωτηρίαν σας ἐγίνηκεν νῖός μου.
 Προφῆται καὶ Ἀπόστολοι, τοῦ κόσμου διδασκάλοι,
 ἐλάτε δῆλοι, κλαύσατε στὴ λύπη τὴ μεγάλη.
 Χριστέ, καὶ τί μακροθυμᾶς, τέκνον ἡγαπημένον,
 200 καὶ σ’ ἔνα σπίτι σ’ ἔβαλαν μαῦρο κι ἀραχνιασμένον.
 ”Ο θάνατός σου γέγονεν ζωὴ τῶν τεθνεώτων
 καὶ ἔξανάστασις σαφῶς πάντων τῶν πεπτωκότων².
 Λοιπὸν ἄγαστα τάχιον, Υἱέ, Θεὲ καὶ φῶς μου³,
 εἰς ἄφεσιν καὶ λύτρωσιν κοινῶς παντὸς τοῦ κόσμου⁴.
 205 ”Οπως καγὼ χαρήσομαι μετὰ τῶν μαθητῶν σου,
 εἰς θλῖψιν καὶ κατάπτωσιν⁵, αἰσχύνην τῶν ἐχθρῶν σου».
 Ταῦτα καὶ περισσότερα μετὰ κλαθμοῦ βοῶσα
 ἡ Θεοτόκος ἔμεινεν ἄφωνος, καθορῶσα⁶
 τὸν Ἰησοῦν ἐν τῷ σταυρῷ σαρκὶ προσηλωμένον
 210 καὶ ἀπὸ πάντων τῶν ἐχθρῶν ἀτάκτως ὑβρισμένον.
 Ταύτην συμφώνως οἱ πιστοί, ἀγίων τὴν ἀγίαν
 μητέραν τοῦ Παντάνακος, ἡμῶν τὴν σωτηρίαν,
 ταύτην ἐγκωμιάσωμεν, τὴν κεχαριτωμένην,
 ὑπὸ ἀγγέλων καὶ βροτῶν ἀεὶ⁷ προσκυνούμενην.
 215 ”Ασπιλε, παναμώμητε, ἀφθορε, Παραγία,
 ἀπηλπισμένων ἡ ἐλπίς, ἀσώτων σωτηρία,

¹ παραλλ. (M), στ. 143 (βλ. αὐτόθι, σ. 144). χειρ. : καὶ λέγει.

² παραλλ. (A), στ. 169 χειρ. : τεθνεώτων.

³ παραλλ. (A), στ. 171 - 172. χειρ. : Λιπὸν ἄγαστα τάχιον κεροπαντὸς τοῦ κόσμου | ὅπως καγῶ χαρήσομε ‘Υἱέ Θεὲ καὶ φῶς μου.

⁴ παραλλ. (A), στ. 174. χειρ. : κατάστασιν.

⁵ παραλλ. (A), στ. 176. χειρ. : καὶ ἡ Θεοτόκος ἔμεινεν αὐθορος καὶ θορόσα.

⁶ παραλλ. (A), στ. 188. χειρ. : αὐτήν.

τῶν δρφανῶν ἡ χαρμονή, πενήτων προστασίᾳ¹,
καὶ τῶν πτωχῶν ἀντίληψις, χηρῶν ἐπικουρία.

Διὰ τοῦτο σὲ παρακαλῶ διὰ τὰ μεσιτεύσης

- 220 πρὸς τὸν Γεόν σον καὶ Θεόν, τὰ τὸν παρακαλέσης,
διὰ τὸν ἀνάξιον ἐμὲ τὸν πολλὰ ἐπταισμένον,
ἀμαρτωλὸν καὶ ἀσωτον καὶ τὸν ἀπεγνωσμένον,
ἵνα δοξάζω διὰ σοῦ τὸν πλάστη καὶ Θεόν μον,
τὸν εὐεργέτην τοῦ παντὸς καὶ ποιητὴν τοῦ κόσμου.

Τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα. Ἰουνίου 3 ἀῶν

2) Παραλλαγὴ ἐξ Ἀνατολῆς (Γ)²

Παρισταμένη

Παρισταμένη στὸ σταυρὸν ἡ πάναγνος Μαρία,
ἡ Θεοτόκος Δέσποινα τῶν πάντων ἡ Κυρία,
τοῦ κόσμου ἡ μεσίτρια καὶ μόρη σωτηρία,
ἐλπίδα τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ ἡ παρηγορία.

- 5 Βλέποντα δρθαλμοφανῶς χερσὶ προσηλωμένον
νίόν της τὸν μονογενῆ καὶ πολυαγαπημένον,
ἄμορφον καὶ ἀνείδεον καταπεπληγωμένον,
όλόγυμνον, κρεμάμενον, στὸ ξύλο σταυρωμένον,
κατανοοῦσα τὰ δεινά, τοὺς ἥλους καὶ τὴν τρῶσιν,

- 10 τὰς λόγχας καὶ τῶν φονευτῶν ἀγρωμοσύνην τόσην,
μετὰ βαρέων στεναγμῶν καὶ ὀδυυμῶν βοῶσα,
καὶ τοῦ Χριστοῦ τὴν συμφορὰν εὐθὺς μοιρολογῶσα.

Ὦ! τέκνον μον γλυκύτατον, πολλὰ ἡγαπημένον,

πῶς ὑπομένεις στὸν σταυρὸν θάνατον ὑβρισμένον.

- 15 πῶς ἄμορφος κι ἀνείδεος φαίνεσαι τοῖς ὁδῶσιν,
ὅπον αὐγὴν ἐστόλιζες μὲ δμορφίαν τόσην.

Ὦ! οὐρανοί, χαλάσατε, πλακώσατε τὴν μάννα,

όπον γιὰ πίκρες καὶ κλαθμοὺς τὴν ἔκαμε ἡ Ἀννα.

¹ παραλλ. (Α), στ. 219. χειρ. : σωτηρία.

² Τὸ κείμενον ἀντέγραφα ἐκ χειρογράφου ἐξ Ἀνατολῆς, παραχωρηθέντος ὑπὸ τῆς κ. Ὁλγας Γ. Χαραλαμπάκη, ἑτῶν 58.

- Ὦ ! Ἰησοῦ γλυκύτατε, νίέ μου, ἡγαπημένε,
 20 μονογενῆ μου, ἀκριβέ, πολυτυραννισμένε,
 ἐγώ μ' ἡ μάντα, τέκνον μου, ἡ ἀπομεμονωμένη
 καὶ ποιός θὰ μὲ παρηγορῇ, τὴν πολυπικραμμένη.
 Τέκνον μου, γιατί κρέμεσαι εἰς τὸν σταυρὸν ἐπάνω,
 νὰ ἥταν δυνατὸν κ' ἐγὼ μαζί σου ν' ἀποθάνω.
 25 Μαννάδες ποὺ γεννήσατε παιδιά καὶ κλαύσατέ με,
 τὸ τέκνον μου ἐσταύρωσαν, παρηγορήσατέ με.
 Τί ξαφνικὸν μαχαίριον ἤλθε μέσ' στὴν καρδιά μου
 νὰ βγάλω ἀπὸ τὸ ἀγκάλες μου τὴν μόρη συντροφιά μου·
 ἦραν νίδον μονογενῆ, θεοχαριτωμένον,
 30 τὸν ἔχον χωριστὰ ἀπ' ἐμὲ στὸ ξύλον σταυρωμένον.
 Χωρὶς νὰ πταίσῃ τίποτε, νίέ μου, τὸ κορμί σου
 καὶ πίκρα δὲν εὑρέθηκε καθὼς τὴν ἐδική σου.
 Υἱέ μου, ἡγαπημένε μου, ὡς τὴ δική μου πίκρα
 καὶ τὰ πολλά μου βάσανα ἀλλοῦ δὲν ἐφαρῆκα.
 35 Πικραίνομαι πάρα πολὺ ἡ πολυπικραμμένη,
 διότι βλέπω κ' ἔμεινα ως δρφανὴ καὶ ξένη.
 Ποῦ ναι, νίέ μου, οἱ φίλοι σου, ποῦ ναι οἱ μαθηταὶ σου,
 ὅλοι των σὲ ἀρνίθηκαν, ἔκαστος ἔφυγές σου.
 Δὲν ἔχω, νίέ μου, δάκρυνα ποτάμια γιὰ νὰ χύσω,
 40 τὴν θλῖψιν μου τὴν ἄμετρον διὰ νὰ παραστήσω.
 Γλυκύτατέ μου, Ἰησοῦ, μέσα στὰ σωθικά μου
 ἥρθε μαχαίρι ἄξαφνα κ' ἔσφαξε τὴν καρδιά μου.
 Τέκνον, ἡγαπημένον μου καὶ περιπόθητόν μου,
 τὰ δάκρυνά μου ἐσκότισαν τὸ φῶς τῶν ὁφθαλμῶν μου.
 45 Είσαι δέ πάντων ποιητής, νίός μου καὶ Θεός μου,
 κ' ἐκαταδέχθης νὰ γενῆς ἄνθρωπος εἰς τοὺς κόσμους.
 Σάρκ' ἄνθρωπίνην φόρεσες, γιὰ νὰ τὴν θανατώσῃς,
 καὶ τῶν ἀχράντων σου χειρῶν τὸ πλάσμα νὰ λυτρώσῃς.
 "Ἐνεκα τῶν ἀμαρτιῶν τῶν ταπεινῶν ἀνθρώπων
 50 ἀπέθαρες, ἀγαπητέ, στοῦ Γολγοθᾶ τὸν τόπον.
 Λιὰ τ' ἀμέτρητα κακά, ποὺ κάνονταν καθ' ἡμέραν,
 νίέ μου, σὲ ἐκάρφωσαν εἰς κάθε μία χέραν.
 Καὶ κλαίγω νὰ σὲ θεωρῶ ἔτσι κατατρεγμένον,
 ως μάντα πού χα να νίδον πολλὰ ἡγαπημένον.

- 55 Κλάψατε δὲ κ' ἐσεῖς μαζὶ στὴν παραπόνεσί μου
καὶ τὴν μονήρη μου ζωὴν καὶ τὸ μορογενῆ μου.
"Ολοι νὰ κλάψετε μαζί, τὰ δάκρυα ἀς μειχθῶσιν,
ἴσως κ' ἔμε τὴν δύστυχην μάννα νὰ λυπηθῶσιν.
Κλαύσατε ἐκ καρδίας σας καὶ συμπονέσατέ τον,
60 μετὰ πολλῶν δακρύων σας παρακαλέσατέ τον,
διότι θέλησε γιὰ σᾶς τὸν θάνατον νὰ πάρῃ,
γιὰ νὰ σᾶς δώσῃ φότισι καὶ νὰ σᾶς κάμῃ χάρι.
Καὶ πάνσατε, μὴν κάνετε σφάλμα ποτὲ κανένα,
συγχώρεσι ζητήσατε ὅσα 'ναι καμαμένα.
65 Τὸν σταυρωμένον μου νίδον θέλω παρακαλέσει,
ἄνθα μεταροήσετε, νὰ σᾶς τὰ συγχωρέση.
Γλυκύτατέ μου Ἰησοῦ, ἐσταυρωμένον σ' ἔχοντα,
αἱ ἄχραντοι σου αἱ πληγαὶ νερὸν καὶ αἷμα τρέχοντα.
Καὶ δὲν εὐχαριστήθηκαν εἰς τόσα ποὺ σοῦ 'κάμαν
70 οἱ ἄνομοι μὲν ραπισμοὺς καὶ λόγχας σ' ἀποθάνατο.
Δὲν σὲ γνωρίζω, τέκνον μου, γιατί 'ναι ματωμένα
τὰ μέλη σου τὰ τρυφερὰ καὶ καταξεσχισμένα.
"Ω! τέκνον μου, μακρόθυμον, πολλὰ ἡγαπημένον,
ἀπέθανες εἰς τὸν σταυρὸν θάνατον ὑβρισμένον.
75 "Ω! οὐδανοί, χαλάσατε, πλακώσατε, τὴν μάννα,
ὅπον γιὰ πίκρες καὶ κλαθμοὺς τὴν ἔκαμε ή Ἀννα.
Κ' ἐσεῖς, βουνά, χαλάσατε, δῷη πλακώσετέ με,
μαννάδες λυπηθῆτε με, δλες πονέσατέ με.
Τὸ τέκνον μου ἐσταύρωσαν οἱ ἄνομοι Ἐβραῖοι,
80 ἀδίκως, γιὰ τὸν φθόνον τους αὐτοὶ οἱ Ιουδαῖοι.
Εἰς τὰς ἀγκάλας, δὲ νίέ, σὲ εἶχ' ἀνεθραμμένον,
καὶ τώρα μᾶς ἐχώρισαν καὶ σ' ἔχοντα σταυρωμένον.
Τίς σοῦ τὴν ἐπροξένησε, Σταυρέ, τὴν τόσην χάρι,
ν' ἀπλώσῃ ὁ Κύριος εἰς σὲ καὶ θάνατον νὰ πάρῃ.
85 "Ω! Ἰησοῦ μου, ταπεινέ, νίέ μου, ἡγαπημένε,
τοὺς δόφθαλμοὺς σου ἀνοιξε δλύγον καὶ ἰδέ με.
Δὲν μὲν γνωρίζεις, τέκνον μου, τὴν πολυπικραμμένην;
"Ἐγώ 'μαι ποὺ σ' ἀνέθρεψα ή μάννα ή λυπημένη.
Αυπήσου με τὴν δύστυχην, ἀγαπητὲ νίέ μου,
90 λόγον ἀπὸ τὰ χείλη σου, τῆς ξένης, μίλησέ μου.

- Παρακαλῶ σε, ἄνοιξε τὸ ἄγιόν σου στόμα,
νὰ μοῦ μιλήσῃς τῆς πτωχῆς, ποὶν ἔμπης εἰς τὸ χῶμα.
Λάλησε, τέκνον, λάλησε, δός μου παρηγορίαν,
πανέσπλαχνε, λυπήσου με τὴν ταπεινὴν Μαρίαν.*
- 95 **Αὐοίξας δὲ ὁ Ἰησοῦς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἶδε
πῶς ἔκλαιεν ἡ μήπηρ τον καὶ μὲ τὴν λόπην εἶπε :
«Διψῶ καὶ δῶστε μου νερὸ δλίγον ἀντὶ βρῶμα,
ἡ γλῶσσα μου ἔξηράνθηκε, τὰ χεῖλη καὶ τὸ στόμα». Χολὴν καὶ ὅξος, ὡς νιέ, σήμερον σὲ ποτίζουν*
- 100 *καὶ τῆς μητρὸς τῆς ταπεινῆς τὰ σωθικὰ θερίζουν.
Καὶ μετὰ τοῦτο ἕφώναξε Χριστὸς πρὸς τὸν πατέρα
καὶ αἰλίνοντας τὴν κεφαλὴν παρέδωκε τὸ πνεῦμα.
«Ἡ δὲ Παρθένος, κλαίοντα, ἡ πολυπικραμμένη,
τὴν κεφαλὴν κτυπᾷ στὴν γῆν καὶ τὸ κορμί της δέρνει.*
- 105 **Ω ! τέκνον μου, γλυκύτατον, πολλὰ ἡγαπημένον,
καὶ πῶς σὲ βλέπω, τέκνον μου, στὸ ξύλο σταυρωμένον.
Καὶ ποῦ θὰ αἰλίνω κεφαλήν, καὶ ποῦ θὰ βρῶ ἐλπίδα
καὶ ποῦ θὰ βρῶ παρηγορία στὴ λύπη δποὺ είδα
Σκότος μ' ἐκαταπλάκωσε κ' ἐτύφλωσε τὸ φῶς μου,*
- 110 *τὰ γόνατά μου ἐκόπηκαν κ' ἐχάθη ὁ λογισμός μου,
διότι ἐχωδίσθηκα ἵνα νίὸν καὶ μόνον,
τὸν Ἰησοῦς μου, τὸν γλυκύν, κ' ἔχω μεγάλο πόνον.
Μονογενῆ μου, ἀκριβέ, τέκνον ἡγαπημένον,
καὶ πῶς σὲ βλέπω χωριστὰ στὸ ξύλον σταυρωμένον.*
- 115 *Τὰ θάρρη μου ἔχα, τέκνον μου, νὰ σ' ἔχω συντροφιά μου,
καὶ τώρ' ἀλλοίμονο σ' ἐμὲ τὴ δύστυχη καρδιά μου.
Ποιός θά ἦν τώρα μετ' ἐμοῦ διὰ παρηγορία,
δποὺ σ' ἀποχωρίζομαι ἡ ταπεινὴ Μαρία.
Τὴν σήμερον χωρίζομαι ἀπὸ ἐσέ, νιέ μου,*
- 120 *κ' ἐπιθυμῶ νὰ κλαίγοντε τὰ μάτια, ἀγαπητέ μου.
Πῶς δύναμαι νὰ περιπατῶ, νὰ βλέπω τὰ ἀκάνθια,
ποὺ είναι στὸ κεφάλι σου καὶ σ' ἔχουνται κομμάτια
τὰς χεῖρας τὰς ἀγίας σου, ποὺ βλέπω μὲ καρφία
καὶ τοὺς ἀχράντους πόδας σου μοῦ σφάζουν τὴν καρδία.
125 Καὶ τὴν ἄγιαν σου πλευράν, ποὺ τρέχει αἷμα καὶ ὕδωρ,*

καὶ νά ἀβλεπα τὸν Γαβριὴλ, ποὺ μέ πε Θεομῆτορ,
 καὶ μ' εἶπε ἡ βασιλεία σου τέλος ποτὲ δὲν ἔχει
 καὶ τώρα βλέπω, τέκνον μου, δ θάνατος σὲ τρέχει·
 κι ἀπὸ αὐθέντη σὲ θωρῶ ώς δοῦλον, ὃ νίέ μου,

130 νὰ γίνωνται τὰ μάτια μου ποτάμια, ἀγαπητέ μου·
 νὰ τρέχουσι τὰ μάτια μου, ώς τρέχουν τὰ ποτάμια,
 τὰ μέλη μου νὰ τρέμουσι, ώς τρέμουν τὰ καλάμια
 Τέκνον, πεφιλημένον μου, ψυχῆς τε καὶ καρδίας,
 πῶς δὲν μιλεῖς τῆς μάννας σου, τῆς ταπεινῆς Μαρίας,
 135 πῶς δὲν ἀνοίγεις, ὃ νίέ, τὰ μάτια τὰ χρυσᾶ σου,
 νὰ μὲ ιδῆς τὴν ταπεινήν, ποὺ εἰμ' ἐδῶ κοντά σου.
 "Ανοιξε σὲ παρακαλῶ τὸ ἅγιο σου στόμα,
 νὰ μοῦ μιλήσῃς τῆς πτωχῆς, ποὺν ἔμπης εἰς τὸ χῶμα.
 "Ακούσε, ἀγαπημένον μου, κ' ίδε τὴν σὴν μητέρα,
 140 ποὺ βρίσκεται στὸ πλάι σου στὴν δεξιάν σου χέρα.
 Οἱ μαθηταὶ σου ἔφυγαν κ' ἐδιασκορπισθῆκαν,
 δ φόβος τοὺς κυρίεψε κι ἀμοναχὸ σ' ἀφῆκαν
 μόνον δ Ἰωάννης σου, δ πλέον ποὺ σ' ἥγαπα,
 ενδύσκεται, παιδάκι μου, μονάχα ἐδῶ στὴν ἄκρα.

145 —"Ελα, ἥγαπημένον μου, τέκνον μου, Ἰωάννη,
 ἀσπάσου τὸν διδάσκαλον, ποὺν ἔμπη εἰς τὸν "Αδην.
 —Πάντοτε μοῦ παρήγγελλε δ ἄσπορος νίός σου,
 νὰ βρίσκωμαι πλησίον σου καὶ εἰς τὸ πλάγιόν σου.
 —Θρηνήσατε, φωνάξετε, πᾶσαι φυλαὶ καὶ γλῶσσαι

150 κ' ἐσύ, νίέ μου, ἀγαπητέ, παρηγορὰ μοῦ δῶσε.
 Τί νὰ εἰπῶ πρὸς σέ, νίέ, νὰ σ' ἀποχαιρετήσω,
 ποὺ βλέπω κ' ἐπλησίασε ἡ ὥρα νὰ σ' ἀφήσω,
 γιατὶ φοβοῦμαι, τέκνον μου, ἀπὸ τοὺς Φαρισαίονς,
 τοὺς Γραμματεῖς καὶ ἀρχοντες, ὅλους τοὺς Ἰουδαίους,

155 μήπως ἀποφασίσουν καὶ ἔλθουν νὰ μ' ενρῶσι,
 τὴν ξένην καὶ τὴν μοναχὴν καὶ μὲ σκανδαλευθῶσι.
 Πλὴν ηθελα ὅλουν κτίζεις, τέκνον μου, νὰ σὲ κλαίγω,
 στὸ πλάγιον σου νὰ κάθωμαι, τὰ πάθη μου νὰ λέγω.
 Σταυρέ μου, ἀγιώτατε, λυπήσον τὸν καημό μου,

160 καὶ κλίνε λίγο πρὸς μὲ νὰ πιάσω τὸν νίόν μου
 ν' ἀγκαλιαστῶ τὸ τέκνον μου, τὸ πολυαγαπημένον,

καὶ τὰ φιλήσω τὸ κορμί, ποὺ εἴραι σταυρωμέρον.

Κλῖνε, σταυρέ, πανάγιε, νὰ σὲ καταφιλήσω,

καὶ τοῦ νίοῦ μου τὸ κορμὸν νὰ τ' ἀποχαιρετήσω.

165 Τούτους τοὺς πόνους ἡλπιζα, νιέ μου, ἀπὸ σένα

ν' ἀξιωθῶ τὰ μέλη μου μὲ λόγχην λογχευμένα.

Πλὴν δῆλα ὅσα ἔγιναν ἵσαν προφητευμένα

ἄνωθεν, ἐκ τῶν Προφητῶν ἵσαν μαρτυρημένα,

νὰ ἐκπληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ, τὸ ἔργον νὰ τελειώσῃς

170 καὶ τὸν ἴγαπημένον σου Ἀδάμ, νὰ ἐλευθερώσῃς.

Εἰς τὸν σταυρὸν ἀπέθανες γιὰ νὰ τοὺς ξαγοράσῃς,

καὶ μὴν ἀφήσῃς τὸ λοιπόν, νιέ μου, νὰ τοὺς χάσῃς.

Τοσ' ἀγκάλες ἔχεις ἀνοιχτὲς καὶ δέχεσαι καθένα,

δέξου καὶ τούτους, ὃ νιέ, τὴν χάριν κάμε ἐμένα.

175 Κλῖνε, σταυρέ, πανάγιε, καὶ δεῖξ ἔνα σημάδι,

πὼς σήμερον οἱ χριστιανοὶ βγῆκαν ἀπὸ τὸν "Ἀδη"

κατίνε διὰ νὰ δυνηθοῦν ἐσὲ νὰ προσκυνήσουν,

τὴν χάριν ὅποὺ ἔλαβες νὰ σοῦ εὐχαριστήσουν.

Δόξα, πανάγιε σταυρέ, ποὺ ἥσουν ἡ αἰτία,

180 νὰ γίνη εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ τόση σωτηρία.

Δόξα σοι, δόξα πάντοτε σ' ἐκεῖνον π' ἐσταυρώθη

κ' ἡθέλησε μὲ σπλάχνος του κι ὁ κόσμος ἐλυτρώθη.

Δόξα τ' ἀνάρχῳ τῷ Πατρὶ, Υἱῷ τῷ συνανάρχῳ,

πνευμάτων τῶν ζωοποιῶν, τῶν μόνων πλησιάρχων.

185 Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἀγίῳ Πνεύματι

Δόξα σοι πρέπει πάντοτε, δόξα εἰς τὸν αἰῶνα,

δόξα σοι νῦν τε καὶ ἀεὶ καὶ ἔως τῶν αἰώνων

καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

Ναὶ, τέκνον μου γλυκύτατον, πολλὰ παρακαλῶ σε,

190 συγχώρησιν τῶν Χριστιανῶν καὶ ἀφεσιν τοὺς δῶσε.

ΜΕΡΟΣ Β'.

1) Μελωδία ἐκ Κάτω Χωρίου (E)¹

Κ.Ε.Ε.Α. γειο. 3445, σ. 74 (Μουσ. ἀρ. 16051γ, ταιν. 1193 Α₃).

Τρόπ. re, τον. mi = re

Τραγ.: Κυριακή Πετάση (15)

(♩ = ~138)

The musical score consists of four staves, each representing a different voice part: Soprano (top), Alto, Tenor, and Bass (bottom). The music is in G major, indicated by the treble clef and key signature. The time signature is 2/4. The lyrics are written in both Greek and Latin, corresponding to the vocal parts. The vocal parts are: Πα - πι - στα - μέ - νη στό σταυ - ρό ή (Soprano); πά - να - γγος Μα - πι - οι ή (Alto); θε - ο - τό - κος Δέ - σποι - να και (Tenor); πάν - των ή κυ - πι - οι (Bass). The score includes various musical markings such as slurs, ties, and dynamic signs.

¹ Τὸ ὑφος τῆς μελῳδίας εἶναι ἐκκλησιαστικὸν καὶ ὑπενθυμίζει μουσικάς γραμμάς ὑμνων, ώς π.χ. εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ αὐτομέλου τροπαρίου τοῦ Α' ἥχου «Νεφέλην σε φωτός ἀτίδιον, Παρθένε» (βλ. *Μουσικὸς Πανδέκτης*, τόμ. Γ' (εἰρημολόγιον), ἔκδοσις Ἀδελφότητος θεολόγων «ἡ Ζωή», Ἀθῆναι 1936, σ. 311).

^τΗχος ἐπί πα

Νε φε λην σε φω το ος α ἵ δι ου Παρθε ε νε Δή

⁷ Έκ τοῦ αὐτομέλου ἐπίσης τροπαρίου «Πανεύφημοι μάρτυρεσσε» ἔχομεν τὴν φράσιν, (βλ. ἔγν^θ ἀν., σ. 310)

'Αποκατάστασις¹.

Πα - ρι - στα - μέ - νη στό σταυ - ρό ή
πό - να - γνός με - ρι - ο, ή
θε - ο - τό - χος δε - σπο - να κα
πάν - των η κυ - πι - ο.
τον.

2) Μελφδία ἐξ Ἅγιου Ιωάννου (I)

Κ.Ε.Ε.Λ. χειρ. 3445, σ. 79 (Μουσ. ἀρ. 16061, ταιν. 1193 Β₂).

Τρόπ. re, τον. do = re.

Τραγ.: Νικόλαος Εμμ. Κοπανάκης (40)²

(♩ = ~ 320)

A)

1 Πα - ρι - στα - μέ - νη στό σταυ - ρό ή
καί εν - τός γε - νό - με - νος.

ήτις προσομοιάζει πρὸς τὴν μουσικὴν φράσιν τοῦ ἄσματος «Θεοτόκος Δέσποινα».

¹ Μετ' ἀντιπαραβολὴν ὅλων τῶν ἀδομένων στροφῶν προέβημεν εἰς τὴν ωυθμικὴν καὶ μελφδικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἄσματος. ²Ο ωυθμὸς εἶναι ὁ τῶν $\frac{10}{8}$, ἐκτελούμενος εἰς πέντε κίνησεις, ὡς ἔαν ήτο $\frac{5}{4} = \frac{2+3}{4}$, ητοι εἰς ἕκαστην κίνησιν ἐκτελοῦνται δύο ὅγδοα.

² Διὰ τοῦ ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμοῦ διῃδοῦνται τὰ ἔτη ἥλικίας τοῦ ἄδοντος.

πά - να - γνος Ma - pi - a, η θε - ο -
 - τό - κος Δέ - σποι - να — και πάν - των η κυ - ρι - α.

A)

2

3

τον.

τον.

A)

3) Μελωδία ἐκ Σταυροχωρίου (Λ)

Κ.Ε.Ε.Λ. γειρ. 3445, σ. 80 (Μουσ. ἀρ. 16062, ταιν. 1193 Β.).

Τρόπ. τε, τον. do = re.

Τραγ.: Καλλιόπη Γεωργ. Κουρουπάκη (52).

(♩ = ~ 288)

πα - ρι - στα - με - νη στό σταυ - ρό — η

πά - να - γνος Ma - pi - a, και θε - ο - τό - κος

α - λη - θως — και τού παν - τός κυ - ρι - α.

τον.

A)

2

4) Μελῳδία ἐκ Καλαμάύκας (H)

Κ.Ε.Ε.Λ. χειρ. 3445 σ. 78 (Μουσ. ἀρ. 16059α, ταιν. 1193 A₁₉).

Τρόπ. re, τον. re = re.

Τραγ. : ὅμιλος τραγουδιστριῶν.

(♩ = ~ 270)

5) Μελῳδία ἐκ Μιλάτου (O)

Κ.Ε.Ε.Λ. χειρ. 3445, σ. 82 (Μουσ. ἀρ. 16064, ταιν. 1193 B₅).

Τρόπ. re, τον. mi = re.

Τραγ. : Ἐλένη Λαυρεντάκη.

(♩ = ~ 224)

6) Μελῳδία ἐκ Χριστοῦ (Z)

Κ.Ε.Ε.Λ. χειρ. 3445, σ. 75 (Μουσ. ἀρ. 16053γ, ταῖν. 1193 Α₉).

Τρόπ. mi, τον. mi = mi.

Τραγ. : Ἰωάννα Σπαθαράκη (15).

(♩ = ~ 260)

Πα - ρι - στα - μέ - νη τῶ — σταυ - ρῶ η πα - να - γνος — Μα - pi - α, η θε - ο - τό - κος Δέ - σποι - να τῶν πάν - των η — κυ - pi - α.

τον.

7) Μελοφδία ἐξ Ὄρεινοῦ (Δ)

Κ.Ε.Ε.Λ. χειρ. 3445, σ. 77 (Μουσ. ἀρ. 16058α, ταιν. 1193 Α₁₇).

Τρόπ. mi, τον. re = mi.

Τραγ. : δημιούργηστοι.

(♩ = ~ 248)

8) Μελοφδία ἐξ Βασιλικῆς (P)

Κ.Ε.Ε.Λ. χειρ. 3445, σ. 81 (Μουσ. ἀρ. 16063, ταιν. 1193 Β₄).

Τρόπ. mi, τον. do = mi.

Τραγ. : Καλλιόπη Κων. Δερμιτζάκη (35).

(♩ = ~ 232)

A)

B)

A)
B)

τοῦ παν - τός κυ - ρί - α.

παν - τός κυ - ρί - α.

Tov.

9) Μελωδία ἐκ Βραχασίου (Σ)

Κ.Ε.Ε.Λ. χειρ. 3445, σ. 84 (Μουσ. ἀρ. 16026, ταιν. 1192 Α₂).

Τρόπ. mi, τον. si = mi.

Τραγ. : Γεωργία Ν. Κυριακάκη (20).

$\text{♩} \sim 264$

Πα - ρι - στα - μέ - νη τῷ σταυ - ρῷ ή πάνα - γνος
Ma - ri - a, καὶ θε - ο - τό - κος καὶ ἄ - γνη
καὶ τοῦ παν - τός Ku - ρί - α.

Tov.

10) Μελωδία ἐξ Ἐξω Μουλιανῶν (Ξ)

Κ.Ε.Ε.Λ. χειρ. 3445, σ. 83 (Μουσ. ἀρ. 16025, ταιν. 1192 Α₁).Τρόπ. fa, τον. do \sharp = fa.

Τραγ. : Αικατερίνη Γ. Τσικαλάκη.

$\text{♩} \sim 208$

Πα - ρι - στα - μέ - νη στό σταυ - ρῷ ή
Πα - να - γνος Ma - ri - a, ή θε - ο - τό - κος
Δέ - σποι - να καὶ πάν - ταν ή Ku - ρί - α.

Tov.

11) Μελωδία ἐκ Μύθων (Θ)

Κ.Ε.Ε.Λ. χειρ. 3445, σ. 74 (Μουσ. ἀρ. 16052β, ταιν. 1193 A₅).

Τρόπ. χρωμ. sol, τον. fa♯ = sol.

Τραγ.: ὅμιλος τραγουδιστριῶν.

(♩ = ~140)

Πα - ρι - στα - μέ - - νη — τῶ — σταυ -
ρῶ πή πά - να - γνος — Μα -
— ρι' - - - a, η θε - ο -
— το - - κος Δε - σποι - να τῶν —
πάν - τῶν η κυ - πι - α.
τον. ↑

12) Μελωδία ἐξ Ἀνατολῆς (Γ)

Κ.Ε.Ε.Λ. χειρ. 3445, σ. 76 (Μουσ. ἀρ. 16056α, ταιν. 1193 A₁₅).

Τρόπ. χρωμ. sol, τον. do = sol.

Τραγ.: ὅμιλος τραγουδιστριῶν.

(♩ = ~112)

Πα - ρι - στα - μέ - - νη — στό — σταυ -
ρό — η — πά - να - γνα — Μα -

13) Μελωδία ἐκ Καλοῦ Χωρίου (M)

Κ.Ε.Ε.Λ. χειρ. 3445, σ. 78 (Μουσ. ἀρ. 16060, ταιν. 1193 Β.).

Τρόπ. χρωμ. sol, τον. fa = sol.

Τραγ.: ὅμιλος τραγουδιστριῶν.

(♩ = ~ 92)

14) Μελωδία ἐκ Μεσελέων (Ν)

Κ.Ε.Ε.Λ. χειρ. 3445, σ. 76 (Μουσ. ἀρ. 16055β, ταιν. 1193 Α₁₂).

Τρόπ. do, τον. la = do.

Τραγ.: διμίλος τραγουδιστριῶν

(♩ = ~ 256)

Πα - pi - στα - μέ - νη στό σταυ - -
 - πό - ή πά - να - γνος Ma - pi -
 - α, ή θε - ο - τό - κοή Δέ - σποι - -
 - να τῶν πόν - των ή κύ - πι - α.
 τῶν

15) Μελωδία ἐκ Κεντρού (Π)

Κ.Ε.Ε.Λ. χειρ. 3445, σ. 76 (Μουσ. ἀρ. 16054, ταιν. 1193 Α₁₀).

Τρόπ. re, τον. si♭ = re.

Τραγ.: Μαρία Καβουσάνου (1

♩ = ~ 224

Πα - πι - στα - μέ - νη στό — Σταυ ρό - ή πά - να - γνος Ma -
 - πι - α, ή θε - ο - τό - κος Δέ - σποι - να — τῶν
 πάν - αι ή κύ - πι - α. τῶν — κό - σμου

ἵ με - σί - τρι - α καὶ μό - νη σω - τη - ρι - α,
ἐλ - πι - δα τῶν ἄ - μαρ - τω - λῶν καὶ ἥ - πα -
- ρη - γο - ρι - α.

'Αποκατάστασις.

Πα - ρι - στα - μέ - νη στό - σταυ - ρό ἥ πά - να - γνος Μα -
- ρι - α, ἥ θε - ο - τό - κος Δέ - σπει - να τῶν
πάν - των ἥ κυ - ρι - α. τοῦ — κό - σμου
ἥ με - σί - τρι - α — καὶ μό - νη σω - τη - ρι - α,
ἐλ - πι - δα τῶν ἄ - μαρ - τω - λῶν καὶ ἥ πα - ρη - γο - ρι - α.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

'Ἐκ τῶν παρατιθεμένων ἀνωτέρῳ μελῳδιῶν τοῦ ἄσματος ἀνήκουν εἰς τὸ διατονικὸν γένος αἱ ἐκ Κάτω Χωρίου (E), 'Αγίου Ιωάννου (I), Σταυροχωρίου (Λ), Καλαμάύκας (Η), Μιλάτου (Ο), Χριστοῦ (Ζ), 'Ορεινοῦ (Δ), Βασιλικῆς (Ρ) καὶ Βραχασίου (Ε).

Αἱ τρεῖς πρῶται (E, I, Λ) ὑπάγοντα εἰς τὸν τρόπον τε = πα, ὁ ὅποιος ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν κλίμακα τοῦ Α' ἦχου Βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς μὲ τὴν ἔξης διάταξιν φθόγγων :

Εἰς τὰς μελῳδίας ἐκ Καλαμαύκας (H) καὶ Μιλάτου (O), αἵτινες ἀνήκουν εἰς τὸν αὐτὸν τρόπον (τε)¹ παρουσιάζεται ἡ ἴδιοτυπία τῆς βαρύνσεως τοῦ φθόγγου sol.

Τὸ ὑπέρ τὴν ὕφεσιν σημειούμενον βέλος σημαίνει ὅτι ὁ φθόγγος sol ἐκτελεῖται κατά τι ὑπερψφωμένος. Ἡ διαμορφωθεῖσα οὕτω κλίμαξ ἀποτελεῖ χρόαν² τοῦ τρόπου τε = πα.

Αἱ μελῳδίας ἐκ Χριστοῦ (Z), Ὁρεινοῦ (Δ), Βασιλικῆς (P) καὶ Βραχασίου (E) ἀνήκουν εἰς τὸν τρόπον mi = βου μὲ τὴν ἔξης διάταξιν φθόγγων :

Ο τρόπος οὗτος ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν κλίμακα τοῦ Τετάρτου (λεγέτου) ἦχου τῆς Βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἥτις ἔχει τονικὴν βάσιν τὸν φθόγον βου = mi. Αἱ εἰς τὸν τρόπον τοῦτον ἀνήκουσαι μελῳδίαι δὲν χρησιμοποιοῦν ὄλοκληρον τὴν ἔκτασιν τῆς κλίμακος ἀλλὰ τμῆμα αὐτῆς, ἥτοι ἐκτείνονται μέχρι τῆς τετάρτης ἀνωθεν τῆς τονικῆς καὶ εἰς δύο φθόγγους κάτωθεν αὐτῆς.

Ἡ ἐκ τοῦ χωρίου Βασιλικὴ (P) μελῳδία παρουσιάζει τὴν ἴδιοτυπίαν ὅτι καταλήγει τελικῶς εἰς τὸν fa = Γα, ὡς ἐὰν ἀνῆκεν εἰς τὸν τρόπον τοῦ fa, ἀντὶ τοῦ φθόγγου mi = βου εἰς ὃν ἔπρεπε φυσιολογικῶς νὰ καταλήξῃ.

Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῆς μελῳδίας ταύτης πρὸς τὴν ἔξ Ὁρεινοῦ (Δ), ἥτις,

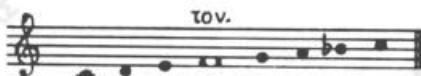
¹ Τὸ ἄκουσμα τῶν μελῳδιῶν ἐδημιούργησεν εἰς ἡμᾶς κατ' ἀρχὴν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἀνήκουν εἰς τὸν χρωματικὸν τρόπον τοῦ sol. Ἀπὸ ἐσωτερικὰ ὅμως στοιχεῖα τῶν μελῳδιῶν, ὡς π.χ. οἱ δεσπόζοντες φθόγγοι, τὸ πήδημα do - fa εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ἡ ἀτελῆς κατάληξις εἰς τὴν συλλαβήν «νά» τῆς λέξεως «Δέσποινα», ἐπείσθημεν τελικῶς ὅτι πρόκειται περὶ χρόας καὶ οὐχὶ περὶ χρωματικοῦ τρόπου.

² Περὶ χρόων τοῦ τρόπου τούτου, βλπ. εἰς Χρυσάνθον, Μέγα Θεωρητικὸν τῆς μουσικῆς, Τεργεστη 1832, σ. 119.

ἔχουσα τὸν αὐτὸν μελῳδικὸν πυρῆνα, θεωρεῖται ὑφ' ἡμῶν πιστοτέρα τῆς ἐκ Βασιλικῆς, ὡς προερχομένη ἐκ χωρίου πλέον ἀπομεμονωμένου ἀκόμη καὶ σήμερον, προκύπτει ὅτι ἡ κατάληξις εἰς τὸν fa δέον, ὅπως θεωρηθῇ ὡς λάθος τῶν ἐκτελεστῶν, τὸ δοποῖον σὺν τῷ χρόνῳ ἐπεκράτησεν. Εἶναι δημοσία πιθανὸν αὕτη νὰ εἰναι ἀποτέλεσμα ἐπιδράσεως ἐκ τῶν γειτονικῶν χωρίων Κεντρὶ καὶ Κάτω Χωρίου, τῶν δοποίων αἱ μελῳδίαι καταλήγουν εἰς τὸν fa.

Ἐπειδὴ αἱ ὑπὸ ἔξετασιν μελῳδίαι (Z, Δ, Ρ, Σ) δὲν ᔁχουν μεγάλην μουσικὴν ἔκτασιν, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀνήκουσαι εἰς τὸν τρόπον do = νη, διότι ἀμφότεραι αἱ καταλήξεις εἰς τοῦ fa δύνανται νὰ δικαιολογηθοῦν, ὡς ἐκτίθεται κατωτέρω ἐν σελ. 217 καὶ ἔξ.

Ἡ ἐκ τοῦ χωρίου "Εξω Μοντλιανὰ μελῳδία ἀνήκει εἰς τὸν τρόπον fa, ὅστις ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν κλίμακα τοῦ Τρίτου ἥχου τοῦ ἐναρμονίου γένους τῆς Βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς μὲ τὴν ἔξης διάταξιν φθόγγων :

Αἱ μελῳδίαι ἐκ Μύθων (Θ), Ἀνατολῆς (Γ) καὶ Καλοῦ Χωρίου (Μ) ὑπάγονται εἰς τὸν χρωματικὸν τρόπον τοῦ sol, ὁ δοποῖος ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν κλίμακα τοῦ Δευτέρου ἥχου τῆς Βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς μὲ τὴν ἔξης διάταξιν φθόγγων :

Τὸ ὑπεράνω τοῦ φθόγγου Iαὶ βέλος ἐτέθη πρὸς ἔνδειξιν ὅτι οὗτος ἐκτελεῖται κατά τι ὑπερυψωμένος. Εἰς τὰς δύο τελευταίας (Γ καὶ Μ) μελῳδίας ἡ ὑφεσις εἰς τὸν ἐν λόγῳ φθόγγον ἀφηρέθη τελείωσι, διότι αἱ τραγούδιστραι, ἐπηρεασμέναι ἵσως ἐκ νεωτέρων τάσεων περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μελῶν τοῦ Δευτέρου ἥχου, ἐκτελοῦν τοῦτον φυσικόν. Παρ' ὅλον ὅτι διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῆς ὑφέσεως αἱ μελῳδίαι καθίστανται διατονικαί, κατετάξαμεν αὐτὰς εἰς τὸν χρωματικὸν τρόπον τοῦ sol, διότι, ἀφ' ἐνὸς μὲν διατηροῦν τὰ ὑπόλοιπα χαρακτηριστικὰ τοῦ τρόπου, ἢτοι τονικὴν βάσιν, δεσπόζοντας φθόγγους ακλ., ἀφ' ἐτέρου δέ, διότι εἶναι γνωστὴ ἡ προέλευσις αὐτῶν ἐκ τῶν πρώτων μουσικῶν φράσεων τοῦ αὐτο-

μέλουν έξαποστειλαρίου τοῦ Β' ἥχου «Τοῖς μαθηταῖς συνέλθωμεν», τοῦ δποίου τὸ ποιητικὸν κείμενον εἶναι συντεταγμένον εἰς στίχους πολιτικοὺς δεκαπεντασυλλάβους:

ΤΗΧΟΣ Β. Δ

Τοῖς μα - θη - ταῖς — συ - νέλ - - ςω -
μεν - εν - ο - ρει - Γα - λι - λαί - ας
πι - στει - Χρι - στόν - θε - α - σα - σδαι
λε - γον - τα - ε - ε - ξου - σι - ι - αν - . . .)

*Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν μελωδιῶν τούτων τοῦ ἄσματος πρὸς τὴν ἀνωτέρῳ ώς πρότυπον μελωδίαν τῆς Βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς προκύπτει ὅτι αὗται ἀποτελοῦν παραλλαγὰς (variations) αὐτῆς, χωρὶς ὅμως ν' ἀλλοιοῦται ὁ βασικὸς μουσικὸς πυρὴν τοῦ προτύπου μουσικοῦ θέματος.

¹ Βλπ. εἰς Μουσικὸν Πανδέκτην, τόμ. Γ', Εἰρηνολόγιον. Ἀθῆναι 1936, σ. 328.
("Εκδοσις Ἀδελφότητος Θεολόγων «ἡ Ζωή».

Αί δύο τελευταῖαι μελῳδίαι, ἡτοι αἱ ἐκ τῶν χωρίων Μεσελέροι (Ν) καὶ Κεντρὶ (Π), εἰναι δύσκολον νὰ ταξινομηθοῦν εἰς ὁρισμένην τονικότητα. Ἡ πρώτη (Ν) παρουσιάζει ἐξ ἀπόψεως τονικότητος δλως ἀξιοπρόσεκτον ἰδιοτυπίαν. Οὕτως, ἐνῷ κατ' ἀρχὴν φαίνεται νὰ δεσπόζῃ ἡ τονικότης do, ἡ τελικὴ κατάληξις πραγματοποιεῖται εἰς τὸν fa. Τὸ φαινόμενον δὲν εἶναι ἀγνωστον εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικήν. Ὡς γνωστὸν ὁ πλάγιος τοῦ τετάρτου ἵχος ἔργαζεται κατὰ δύο συστήματα, ἡτοι τὸ κατὰ «διὰ πασῶν» μὲ βάσιν τὸν νη = do καὶ τὸ κατὰ «τριφωνίαν» μὲ βάσιν τὸν Γα = fa¹. Πολλάκις, ἰδιαιτέρως εἰς κανόνας, παρατηρεῖται ἀνάμειξις τῶν δύο τούτων συστημάτων, ὅπως π.χ. εἰς τὸν Μέγα Παρακλητικὸν κανόνα, τὸν κανόνα τοῦ Σταυροῦ οὐκ. ἔνθα, ἄλλαι μὲν ἐκ τῶν φόδων ψάλλονται εἰς τὸ κατὰ «διὰ πασῶν», ἄλλαι δὲ εἰς τὸ κατὰ «τριφωνίαν». Οὕτως, ὅταν μιᾶς φόδης ἡ ὁποία ψάλλεται εἰς τὸ κατὰ «διὰ πασῶν» σύστημα ἐπακολουθῇ φόδη, ψαλλομένη εἰς τὸ κατὰ «τριφωνίαν», τὸ μέλος τοῦ τελευταίου τροπαρίου αὐτῆς ἀντὶ νὰ καταλήξῃ εἰς τὸν νη = do καταλήγει εἰς τὸν Γα = fa, προπαρασκευαζομένης οὕτω τῆς ἀκοῆς πρὸς ἀποδοχὴν τῆς ἐναλλαγῆς τοῦ συστήματος.

Παράδειγμα ἐκ τοῦ Μεγάλου Παρακλητικοῦ κανόνος. Τελευταῖον τροπάριον τῆς η' φόδης².

Ἔχος π̄ δ̄ ν̄

Χαι ρε θρο νε πν ρι μορ φε Κν ρι ου χαι ρε θει ει α καιμα
να δο χε στα μνε,¹ χαι ρε χρυ ση λυ χνι α λαμ πας α σβε
στε ε. χαι ρε των παρ θε ε νων δο ξα και μη τε ρων
ω ρα i σμα και κλε ε ος δι

¹ Βλπ. *Iωάν. Δ. Μαργαζιώτη*, Θεωρητικὸν Βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, Αθῆναι 1958, σ. 48.

² Βλπ. Μουσικὸς πανδέκτης, τόμ. Γ' (εἰρημολόγιον), ἔνθ. ἀν., σ. 362.

‘Η κατάληξις αὗτη λαμβάνει χώραν υπό τὴν προϋπόθεσιν ὅτι τὸ ἐπακολουθοῦν μέλος θὰ ψαλῇ εἰς τὸ κατὰ «τριφωνίαν» σύστημα, ἵτοι εἰς τὴν τονικότητα fa, πρᾶγμα ὅμως τὸ ὅποιον δὲν συμβαίνει εἰς τὴν υπό ἔξετασιν μελῳδίαν, ἵτις ἐπανέρχεται εἰς τὴν τονικότητα do ἐνεκα ἐπαναλήψεως τῆς αὐτῆς μελῳδίας.

Ἐὰν μετατρέψωμεν τὸν φθόγγον fa εἰς pi, τότε διατηρεῖται ἡ τονικότης do, δημιουργούμενης μιᾶς ἀτελοῦς καταλήξεως εἰς τὸν pi, ἵτις εἶναι συνήθης εἰς τὸν πλάγιον τοῦ τετάρτου ἥχον.

‘Η δευτέρᾳ μελῳδίᾳ (Π) παρουσιάζει τὸ ἀσύνηθες φαινόμενον, δηλ. ἡ μουσικὴ αὐτῆς στροφὴ νὰ καλύπτῃ ἀντὶ ἐνὸς δύο δίστιχα. Περὶ τούτου τίθεται τὸ ἐρώτημα, ἐὰν εἶναι πρωτογενὲς ἢ προηλθε μεταγενεστέρως ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ δύο διαφορετικῶν μελῳδιῶν. Χωρὶς νὰ φαίνεται ἀπίθανον τὸ πρῶτον, δύναται μᾶλλον τὸ δεύτερον νὰ θεωρηθῇ ως ἀληθέστερον. Ἐκ τῆς συγκριτικῆς μουσικο-

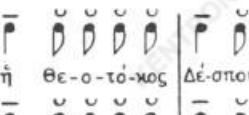
λογικῆς ἔξετάσεως τῆς ἐν λόγῳ μελῳδίας πρὸς τὰς ἐκ Κάτω Χωρίου (E) καὶ Μεσελέρων (N), φαίνεται ὅτι αἱ δύο πρῶται μουσικὰ φράσεις, ἡτοι αἱ καλύπτουσαι τὸ πρῶτον δίστιχον, παρουσιάζουν συγγένειαν πρὸς τὴν ἐκ Κάτω Χωρίου μελῳδίαν, ἐνῷ αἱ δύο τελευταῖαι πρὸς τὴν ἐκ Μεσελέρων. Ἐὰν ληφθῇ ἔτι ὑπὸ ὅψιν ὅτι τὸ Κεντρὶ εὐρίσκεται μεταξὺ τῶν δύο ἄλλων, ὡς προηγουμένως, χωρίων, ἡ δευτέρᾳ ὑπόθεσις φαίνεται ὡς ἡ πλέον πιθανή.

Εἰς τὸν πρῶτον στίχον ἐπικρατεῖ ἡ τονικότης *re* = *pa*, τὴν δύοιαν ἴδιαι-
τέρως τονίζει ἡ κατάληξις εἰς τὸν *sol*, ἐνῷ ἡ χαρακτηριστικὴ τελικὴ μουσικὴ
κατάληξις εἰς τὸν δεύτερον στίχον δημιουργεῖ τὸ αἰσθητα τῆς τονικότητος *fa*. Ἡ
μελῳδία τῶν δύο τελευταίων στίχων, ἀν καὶ συγγενεύουσα, ὡς ἐλέχθη, πρὸς τὴν
ἐκ Μεσελέρων, εἰς τὴν δύοιαν δεσπόζει, ὡς ἐδείχθη, ἡ τονικότης *do*, ἐν τούτοις
ἔνταῦθα λόγῳ τοῦ ὑποβαλλομένου γενικωτέρου μουσικοῦ αἰσθήματος φαίνεται
προσιδιάζουσα ἡ τονικότης *re*, ἥτις καὶ πάλιν εἰς τὸν τελευταῖον στίχον καταλή-
γει εἰς τὸν *fa*.

Ἐξ ἐπόφεως ωυθμοῦ, αἱ ὑπὸ ἔξετασιν μελῳδίαι, ἐπειδὴ παρουσιάζουν ἀστά-
θειαν, δύνανται νὰ καταταχθοῦν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ωυθμοειδῶν ἀσμάτων,
πλὴν τριῶν, ἥτοι τῶν ἐκ Κεντρί, Κάτω Χωρίου καὶ Ἐξω Μουλιανῶν, αἱ δύοια
ἔξαιρέσει περιπτώσεών τινων, παρουσιάζουν κανονικὸν ωυθμόν. Τῶν ἐκ Κεντρὶ¹
καὶ Κάτω Χωρίου προέβημεν εἰς ωυθμικὴν ἀποκατάστασιν, ἐπενεγκόντες διορθώ-
σεις τινάς, αἱ δύοια, ὡς πιστεύομεν, οὐδόλως ἄλλοιών τον βασικὸν χαρακτῆρα
τῶν μελῳδιῶν.

Ἡ ωυθμικὴ ἀστάθεια δέον νὰ ἔξετασθῇ, μήπως προέρχεται ἐκ παραφθορᾶς
ὑπὸ τῶν ἐκτελεστῶν τῆς ἀρχικῆς μελῳδίας, καίτοι εἶναι δύσκολον νὰ διαπιστωθῇ
τοῦτο, διότι οἱ ἐκτελεσταὶ τραγουδοῦν μὲ τοιαύτην εὐχέρειαν τὰς ἔστω καὶ παρε-
φθαρμένας ωυθμικῶς μελῳδίας ταύτας, ὥστε νὰ δημιουργήται ἡ ἐντύπωσις ὅτι
ὄντως αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικὴ ωυθμικὴ μορφὴ αὐτῶν. Ἐκ τῆς συγκρίσεως ὅμως
δύο ἔξ αὐτῶν, αἵτινες, ἀν καὶ προερχόμεναι ἐκ διαφορετικῶν χωρίων, δομοιάζουν
μεταξύ των, εἶναι δυνατὸν νὰ ὑλοποιήσωμεν μετά τινος βεβαιώτητος τὴν ὑπαρ-
ξίν παραφθορᾶς. Παραθέτομεν κατωτέρω τὰς ωυθμικὰς μορφὰς τῶν μελῳδιῶν ἔξ
Ὀρεινοῦ καὶ Βασιλικῆς, ἐκ τῶν δύοιων τὴν πρώτην θεωροῦμεν πιστοτέραν, ὡς
προερχομένην ἐκ χωρίου, τὸ δύοιον τυγχάνει πλέον ἀπομεμονωμένον τοῦ ἄλλου.

Ὀρεινοῦ	ጀ. ॥ ፻ ፻ ፻ ፻ ॥ ጀ. ॥ ፻ ፻ ጀ. ॥ ጀ. ॥ ጀ. ॥ ጀ. ॥	= 24 Χρ. πρῶτοι
Πα- ρι-σταμέ-νη	στό-Σταυρό- ḥ	πά-ναγκος Μα-ρι-σ,
Βασιλικῆς	ጀ. ॥ ፻ ፻ ፻ ፻ ॥ ጀ. ॥ ፻ ፻ ጀ. ॥ ጀ. ॥ ጀ. ॥	= 28 Χρ. πρῶτοι

'Ορεινοῦ		= 23 χρ. πρῶτοι
	<small>ἡ θε-ο-τό-κος Δέ-σποι-να τῶν πάντων κυ-ρί-α.</small>	
Βασιλικῆς		= 25 χρ. πρῶτοι

*Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν δύο μελῳδιῶν τούτων παρατηροῦμεν ὅτι εἰς μὲν τὴν πρώτην μουσικὴν φράσιν τῆς δευτέρας ἔχουν προστεθῆ τέσσαρες ἐπὶ πλέον χρόνοι πρῶτοι, ἡτοι δύο εἰς τὸ τρίτον καὶ δύο εἰς τὸ τέταρτον μέτρον, εἰς δὲ τὴν δευτέραν δύο χρόνοι εἰς τὸ τρίτον μέτρον. *Ἐκ τούτων δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι καὶ εἰς τὰς λοιπὰς μελῳδίας συνέβησαν τοιαῦται ρυθμικαὶ ἀλλοιώσεις, αἱ δοποῖαι κληρονομήθεῖσαι εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, κατέστησαν σὸν τῷ χρόνῳ συνείδησις ὑπὸ τῶν ἐκτελεστῶν, ἐπιχρατησάσης οὕτω τῆς παρατηρουμένης ρυθμικῆς ἀσταθείας.

*Ἐξ ἐπόψεως μορφολογίας παρατηρεῖται ὅτι ἡ μουσικὴ στροφὴ ἐκάστης μελῳδίας ἀποτελεῖται συνήθως ἐξ δύο μουσικῶν φράσεων A καὶ B, αἱ δοποῖαι καλύπτουν ἀντιστοίχως τοὺς δύο στίχους ἐκάστου διστίχου. *Ἐκ τούτων ἡ A καταλήγει ἡ εἰς τὴν τονικὴν (Ζ, Σ, Η, Ο, Δ, Ρ), ἡ εἰς τὴν τρίτην (Ι), ἡ εἰς τὴν ὑποδεσπόζουσαν (Ε, Λ), ἡ ὑποτονικὴν (Ξ), ἡ τέλος εἰς τὸν δεύτερον κάτωθεν τῆς τονικῆς φθόγγου (Γ, Θ, Μ). *Ἐντύπωσιν προξενεῖ τὸ φαινόμενον ὅτι καὶ ἡ B εἰς τινας μελῳδίας (Ε, Ι, Λ, Η) καταλήγει ἀτελῶς εἰς τὴν ὑποδεσπόζουσαν ἡ τρίτην, ἐνῷ θὰ ἔπειρε κανονικῶς νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν τονικὴν πρὸς δημιουργίαν τῆς ἐντυπώσεως τοῦ τέλους. Τοῦτο δύναται νὰ ἔξηγηθῇ, ἐὰν ληφθῇ ὑπὸ ὅψιν ὅτι ἡ αὐτὴ μελῳδία ἐπαναλαμβάνεται διαρκῶς μέχρι τέλους τοῦ ἄσματος, μὴ δημιουργούμενης οὕτω, λόγῳ τῆς συνεχείας, ἐντόνου ἀνάγκης τελικῆς καταλήξεως· φαινεται δ' ἔτι ὅτι προσιδιάζει περισσότερον ἡ ἀτελής κατάληξις, διότι, ἀφήνουσα οἶονεὶ αἰωρουμένην τὴν φωνήν, προπαρασκευάζει τὴν ἀκοὴν διὰ τὴν ἐπομένην ἐπανάληψιν.

*Ἐκάστη μουσικὴ φράσις δύναται ἔτι νὰ χωρισθῇ εἰς δύο μικροτέρας α' καὶ β', ἀντιστοιχούσας εἰς τὰ δύο ἡμίστιχα, αἱ δοποῖαι ὠσαύτως καταλήγουν ἀτελῶς. *Ἐκάστη ἐπομένως μουσικὴ στροφὴ παρουσιάζει τὴν μορφὴν A + B ἡ A (=α + β) + B (=γ + δ). Εἰς τινας περιπτώσεις, ὡς π.χ. εἰς τὴν μελῳδίαν ἐκ Σταυροχωρίου (Λ), τὰ δύο τελευταῖα ἡμίστιχα ἐκάστου διστίχου παρουσιάζουν τὴν αὐτὴν μελῳδικὴν γραμμήν, δόποτε δημιουργεῖται ἡ ἔξῆς μορφή: A (=α + β) + B (=γ + β).

*Η ἐκτασις τῶν ἔξεταζομένων μελῳδιῶν περιορίζεται ἐντὸς τῶν ὁρίων διαστήματος ἐκτῆς μεγάλης, ἐκ τῶν δοποίων σπανίως ἔξερχεται ἡ μελῳδία· δοσάκις δὲ

παρουσιάζεται ξέσοδος, αὗτη ἀποτελεῖ εἶδος ποικιλματικοῦ καὶ οὐχὶ πραγματικοῦ φθόγγου.

Ἡ διαδοχὴ τῶν φθόγγων ἐμφανίζεται ὁμαλή, μὴ ἀπαντωμένων πηδημάτων ἀποτόμων καὶ μεγάλων. Τὰ μεγαλύτερα ἐν χρήσει διαστήματα εἰναι τὰ τῆς καθαρᾶς 4ης καὶ καθαρᾶς 5ης, τὰ δύοια ὅμως ἀποτελοῦν πηδήματα ἐκ τῆς τονικῆς εἰς τὴν ὑποδεσπόζουσαν ἢ δεσπόζουσαν ἢ ἐκ τῆς δεσποζούσης εἰς τὴν τονικήν, ὡς ἐκ τούτου δὲ εἶναι συνήθη εἰς τὴν ἀκοὴν καὶ εύκολα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν.

*Ο ἐν λόγῳ θρῆνος, θεωρούμενος ἐν τῷ συνόλῳ του, ἥτοι ὡς ποίησις καὶ μουσική, ἀποτελεῖ ἔκφρασιν τῶν συναισθημάτων τῶν εἰς τὸ πένθος τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς συμμετεχόντων πιστῶν, ιδιαιτέρως δὲ τῶν γυναικῶν, αἱ δποῖαι, ὡς μητέρες ἢ ὡς μέλλουσαι μητέρες, αἰσθάνονται πολὺ βαθύτερον τὸν πόνον τῆς Θεοτόκου, ἡ δποίᾳ ἀτενίζει τὸν νίὸν αὐτῆς ἀποθνήσκοντα οἰκτρῶς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, μὴ δυναμένη νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὸν βοήθειάν τινα.

Οὐδὲν ἄλλο θρησκευτικὸν ἄσμα ἀσκεῖ τόσην ψυχολογικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἔξεταζομένην περιοχὴν τῆς Κρήτης, ὅσην τὸ ἄσμα τοῦτο, διὰ τοῦ δποίου ἔχει ἐνταῦθα ἀντικατασταθῆ τὸ πανελληνίως γνωστὸν ἄσμα «Σήμερον μαῦρος οὐρανός, σήμερον μαύρη μέρα», ἀδόμενον εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην τῆς Κρήτης ὑπὸ μορφὴν καλάντων ἀπὸ τὰ παιδιὰ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Μεγ. Παρασκευῆς.

RÉSUMÉ

La Vierge près de la Croix. Complainte populaire sur la crucifixion de Jésus-Christ chantée le vendredi saint.

par Georges Amarianakis

Dans certains villages des cantons de Jérapétra, de Sitia et de Mérambello (Crète orientale) une complainte populaire est chantée le vendredi saint. C'est le thrène de la Vierge Marie pour son Fils crucifié.

Il s'agit d'une rime populaire en vers de 15 syllabes rimés par deux, dont la version originale a été composée au 17ème siècle par le moine Akakios Diakroussis de Céphalonie, comme l'a démontré le prof. M. Manoussakas.

Dans le cadre d'une enquête folklorique plus ample menée dans la région ci-dessus mentionnée au cours des années 1967 - 68 nous avons

recueilli les paroles et enrégistré la mélodie de la complainte du vendredi saint en treize versions. L'examen de ces versions présente un intérêt non seulement du point de vue de la formation du texte, mais aussi du point de vue musical. Cette rime est chantée à une voix dans l'église par un groupe de femmes. Dans certains villages la participation d'hommes dans ce groupe n'est pas exclue.

Parmi les mélodies enrégistrées onze appartiennent au genre diatonique, trois au genre chromatique et une au genre harmonique. Elles se classent toutes dans la catégorie des chants sans mesure mais ayant des unités de ton fixes, sauf les trois indiquées par les lettres E/II et Ε qui présentent un rythme régulier, surtout après leur rétablissement rythmique et mélodique.

Du point de vue de la morphologie, la plupart d'entre elles se composent de deux phrases musicales A et B, qui couvrent respectivement les deux vers de chaque distique. Chaque phrase musicale est souvent divisée en deux plus petites α et β, qui couvrent les deux hémistiches de chaque vers. Alors la mélodie entière prend la forme A (= α + β) + B (= γ + δ). Dans certains cas les phrases musicales β et δ se ressemblent beaucoup ; alors la mélodie a la forme A (= α + β) + B (= γ + β).

